

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Hungarian College of Higher Education Ferenc Rakoczi II Transcarpathian

Заголовок

Товт Емілія

Науковий керівник / Експерт

Автор Ерік Марусич

підрозділ

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

КЦ

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

12925

Кількість слів

106409

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		2
Інтервали		0
Мікропробіли		0
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		171

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Копір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Копір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	https://abtk.hu/images/MTA_Biro_Bencsik_text_NET_jav.pdf	229	1.77 %
2	http://bajanbow.com/wp-content/uploads/2016/05/A-IX-XI.-sz%C3%A1zadi-magyar-%C3%ADj.pdf	148	1.15 %
3	http://bajanbow.com/wp-content/uploads/2016/05/A-IX-XI.-sz%C3%A1zadi-magyar-%C3%ADj.pdf	144	1.11 %
4	https://www.lovasok.hu/lovasok-a-magyar-lovaskulturaert-program/magyar-lovaskultura/az-osmagyarok-figyverzete/	131	1.01 %

5	https://hirmagazin.sulinet.hu/hu/civilizacio/a-magyarok-osi-mestersegei	129 1.00 %
6	https://abtk.hu/images/MTA_Biro_Bencsik_text_NET_jav.pdf	122 0.94 %
7	https://abtk.hu/images/MTA_Biro_Bencsik_text_NET_jav.pdf	110 0.85 %
8	https://adoc.pub/emlekmvn-lathato-honfoglalo-vezerek-kzl-csak-egy-et-abrazolta.html	99 0.77 %
9	http://bajanbow.com/wp-content/uploads/2016/05/A-IX-XI.-sz%C3%A1zadi-magyar-%C3%ADj.pdf	93 0.72 %
10	https://www.lovasok.hu/lovasok-a-magyar-lovaskulturaert-program/magyar-lovaskultura/az-osmagyarok-fegyverzete/	90 0.70 %
з домашньої бази даних (0.05 %)		
ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	13_BA_L_Meisaros_Denis 5/19/2025 Hungarian College of Higher Education Ferenc Rakoczi II Transcarpathian (Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II)	7 (1) 0.05 %
з програми обміну базами даних (0.00 %)		
ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
з Інтернету (27.43 %)		
ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	http://bajanbow.com/wp-content/uploads/2016/05/A-IX-XI.-sz%C3%A1zadi-magyar-%C3%ADj.pdf	871 (16) 6.74 %
2	https://abtk.hu/images/MTA_Biro_Bencsik_text_NET_jav.pdf	588 (10) 4.55 %
3	https://adoc.pub/emlekmvn-lathato-honfoglalo-vezerek-kzl-csak-egy-et-abrazolta.html	331 (10) 2.56 %
4	https://epa.oszk.hu/02000/02030/00028/pdf/HOM_Evkonyv_33-34_693-700.pdf	324 (10) 2.51 %
5	https://www.lovasok.hu/lovasok-a-magyar-lovaskulturaert-program/magyar-lovaskultura/az-osmagyarok-fegyverzete/	302 (9) 2.34 %
6	https://arpad.abtk.hu/hu/cikkek/magyar-ostorteneti-temacsoport/honfoglalas-kori-fokosok-baltak-es-bardok	231 (5) 1.79 %
7	https://acta.bibl.u-szeged.hu/53816/1/moraakademia_004_252-273.pdf	173 (10) 1.34 %
8	https://hirmagazin.sulinet.hu/hu/civilizacio/a-magyarok-osi-mestersegei	136 (2) 1.05 %
9	https://docplayer.hu/46134115-Emlekmuvon-lathato-honfoglalo-vezerek-kozul-csak-egy-et-abrazoltak-ijjal-a-honfoglalo-magyar-harcosrol-kialakult-kep-kereteit-a-magyar-nemesseg.html	106 (5) 0.82 %
10	http://mek.niif.hu/06400/06403/html/	86 (5) 0.67 %
11	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/4083/1/rati_orsolya.pdf	68 (3) 0.53 %
12	https://demokrata.hu/kultura/szablatortenelem-316743/	53 (2) 0.41 %
13	https://magyarij.hu/hu/a-magyar-%C3%ADj/kutat%C3%A1s%C3%A1nak-t%C3%B6rt%C3%A9nete	41 (2) 0.32 %
14	https://www.blikk.hu/aktualis/elkeszitetek-a-honfoglalok-ijat/kgkcnz0	35 (3) 0.27 %
15	https://docplayer.hu/111002399-Biro-adam-regeszeti-leletanyagbol-hagyomanyelesztes-megjegyzesek-egy-honfoglalas-kori-magyar-ij-tudomanyos-rekonstrukcioja-kapcsan.html	29 (3) 0.22 %

16	https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/93683/Phd_Toll_Laszlo_vedett.pdf	28 (4) 0.22 %
17	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/4048/3/Barna_Alexandra_Non_verbal_communication_2024.pdf	21 (2) 0.16 %
18	https://anyaorszagi.weebly.com/magyar-337stoumlrteacutenet-5.html	18 (1) 0.14 %
19	https://ri.abtk.hu/images/bibliografia/bibliografia_kovacs_laszlo.pdf	18 (3) 0.14 %
20	https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_VASM_Savaria_23_3/?query=H.%20Kov%C3%A1cs%20J%C3%A1nos&pg=356	16 (2) 0.12 %
21	http://www.etd.ceu.hu/2009/somogyvari_miklos.pdf	14 (1) 0.11 %
22	https://baloghpet.com/2018/06/16/az-osmagyarok-fegyverzete/	14 (2) 0.11 %
23	https://hu.wikipedia.org/wiki/Damaszki%C3%A1s_(egy%C3%A9rtelm%C5%B1s%C3%AD%C5%91_lap)	13 (1) 0.10 %
24	http://www.cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/SZ_51.pdf	12 (1) 0.09 %
25	http://dspace.kmf.uz.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1889/4/Halavacs_A_Vykorystannia_metodiv_internet_prosuvannia_u_zakladakh_rozmishchennia_2022.pdf	10 (1) 0.08 %
26	https://adoc.pub/kiszely-istvan-a-magyar-nep-strtenete.html	7 (1) 0.05 %

Список прийнятих фрагментів

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/1234567...	21 (0.16%)
1	Студентка IV-го курсу Освітня програма: Середня освіта	8 (0.06%)
2	Рівень вищої освіти: бакалавр Тема затверджена на засіданні кафедри Протокол N...	13 (0.10%)
	http://dspace.kmf.uz.ua:8080/jspui/bitstream/123...	10 (0.08%)
1	канд. геог наук, доцент) Робота захищена на оцінку 2022 року Протокол No	10 (0.08%)
	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/1234567...	68 (0.53%)
1	ЗАТВЕРДЖЕНО Вченою радою ЗУІ Протокол No2 від „28”лютого 2024 р. Ф-КДМ-3 ...	28 (0.22%)
2	Рівень вищої освіти: бакалавр Виконавець: студентка IV-го курсу раті оршою о...	13 (0.10%)
3	Берегове 2024 ЗАТВЕРДЖЕНО Вченою радою ЗУІ Протокол No2 від „28”лютого 2024 р....	27 (0.21%)
	13_BA_L_Meisaros_Denis	7 (0.05%)
1	доцент) Рецензент:науковий ступінь, вчене звання, посада)	7 (0.05%)
	http://bajanbow.com/wp-content/uploads/2016/05/A...	155 (1.20%)
1	VI. Bölcs Leó bizánci császár (886–912) így írja le a magyarok fegyvereit: "A m...	47 (0.36%)
2	Cs. Sebestyén Károly magyar íj rekonstrukciója	6 (0.05%)
3	BENCSEK Péter: A IX-XI. századi magyar íj. Íjrekonstrukciós ajánlás 2011	9 (0.07%)
4	A magyar íj paramétereit: javasolt értéke 30–45° közötti;	93 (0.72%)
	https://adoc.pub/kiszely-istvan-a-magyar-nep-str...	7 (0.05%)

1	2 KISZELY István: A magyar nép őstörténete	7 (0.05%)
	http://www.etd.ceu.hu/2009/somogyvari_miklos.pdf	14 (0.11%)
1	Gábor: Mennyivel voltak jobb íjaik a honfoglaló magyaroknak, mint a korabeli E...	14 (0.11%)
	https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_VASM...	16 (0.12%)
1	Szabó Zoltán „A frank szárnyas lándzsák régészeti és természettudományos vizsgál...	10 (0.08%)
2	lándzsás temetkezésük. Alba Regia 11. székesfehérvár 1971	6 (0.05%)
	https://hu.wikipedia.org/wiki/Damaszkol%C3%A1s_(...	13 (0.10%)
1	heraldikai eljárás: pajzsok, címerek, pecsétek, ábrák színeinek érzékeltetése,...	13 (0.10%)
	https://docplayer.hu/111002399-Biro-adam-regesze...	29 (0.22%)
1	BÍRÓ Ádám: Régészeti leletanyagból hagyományélesztés	5 (0.04%)
2	Bevezetés a honfoglalás kori magyar íj megismerésének fontossága és a kutatás ...	14 (0.11%)
3	A IX–XI. századi magyar íj.BENCSIK Péter: BENCSIK Péter	10 (0.08%)
	https://www.lovaskul.hu/lovasok-a-magyar-lovaskul...	5 (0.04%)
1	Magyar lovaskultúra: Az ősmagyarok fegyverzete	5 (0.04%)
	https://hirmagazin.sulinet.hu/hu/civilizacio/a-m...	7 (0.05%)
1	A magyarok ősi mesterségei. 2013/12/19	7 (0.05%)
	https://epa.oszk.hu/02000/02030/00028/pdf/HOM_Ev...	7 (0.05%)
1	Karos – Eperjesszög (II. temető 52. sír): A	7 (0.05%)
	https://arpad.abtk.hu/hu/cikkek/magyar-ostortene...	82 (0.63%)
1	Taktika" című munkájának magyarokról szóló fejezetében, a fegyverek felsorolás...	82 (0.63%)
	https://acta.bibl.u-szeged.hu/53816/1/moraakadem...	46 (0.36%)
1	A Rétköz honfoglalás és Árpád- kori emlékanyaga / Régészeti gyűjtemények Nyír...	11 (0.09%)
2	budapesti lándzsák. A magyar királylándzsák történetének vázlata. Folia Archeol...	13 (0.10%)
3	budapesti lándzsák. A magyar királylándzsák történetének vázlata. Folia Archeol...	11 (0.09%)
4	A honfoglaló magyarok lándzsái és	5 (0.04%)
5	Adattár). Communicationes Archaeologicae Hungariae (1994– 1995	6 (0.05%)
	https://ri.abtk.hu/images/bibliografia/bibliogra...	18 (0.14%)
1	A magyar honfoglalás kori fegyvertörténeti kutatások állásáról	7 (0.05%)
2	A karosi honfoglalás kori temetők	5 (0.04%)
3	KRISTÓ Gyula: Az Árpád-kor háborúi	6 (0.05%)
	https://abtk.hu/images/MTA_Biro_Bencsik_text_NET...	23 (0.18%)
1	BÍRÓ Ádám: Régészeti leletanyagból hagyományélesztés	5 (0.04%)
2	Bevezetés a honfoglalás kori magyar íj megismerésének fontossága és a kutatás...	13 (0.10%)

3	A honfoglalás kori magyar íj	5 (0.04%)
	https://www.blikk.hu/aktualis/elkeszitetek-a-ho...	6 (0.05%)
1	Bíró Ádám, a Magyar Tudományos Akadémia	6 (0.05%)
	https://baloghpel.com/2018/06/16/az-osmagyarok-f...	14 (0.11%)
1	KISZELY István: A magyar nép őstörténeteMagyar	7 (0.05%)
2	KISZELY István: A magyar nép őstörténeteMagyar	7 (0.05%)
	https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2...	28 (0.22%)
1	Kristó Gyula: Az Árpád-kor háborúi. 1986	7 (0.05%)
2	Kristó Gyula: Az Árpád-kor háborúi. 1986	7 (0.05%)
3	Kristó Gyula: Az Árpád-kor háborúi. 1986	7 (0.05%)
4	Kristó Gyula: Az Árpád-kor háborúi. 1986	7 (0.05%)
	http://www.cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/SZ_51.pdf	12 (0.09%)
1	KovácsA Kárpát-medence kétélű kardjai a 10. század 2. feléből a Kovács	12 (0.09%)

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра історії та суспільних дисциплін

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
НАСТУПАЛЬНА ЗБРОЯ УГОРСЬКИХ ВОЇНІВ
ІХ–Х. СТ.

ТОВТ ЕМІЛІЯ ЧОБІВНА

Студентка IV-го курсу

Освітня програма: Середня освіта (Історія)

Спеціальність: Середня освіта (Історія)

Рівень вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № _____ / 2025

Науковий керівник:

КЕЙС БОРНОБАШ ГЕЙЗОВИЧ

(Доктор філософії у галузі етнографічної та культурно-антропологічної науки, доцент)

Завідувач кафедри :

ЧОТАРІ ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ

(Доктор філософії, канд. іст. наук, доцент)

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 2025 року

Протокол № _____ / 2025

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра історії та суспільних дисциплін

Кваліфікаційна робота
НАСТУПАЛЬНА ЗБРОЯ УГОРСЬКИХ ВОЇНІВ
ІХ–Х. СТ.

Рівень вищої освіти: бакалавр

Виконавець: студентка IV-го курсу

Товт Емілія Чобівна

освітня програма: Середня освіта (Історія)

спеціальність: Середня освіта (Історія)

Науковий керівник: **Кейс Борнобаш Гейзович**
(Доктор філософії у галузі етнографічної та культурно-антропологічної науки, доцент)

Рецензент: **Браун Ласло Ласлович**
(Доцент, доктор філософії у галузі історичні науки)

Берегове

2025

Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Történelem és Társadalomtudományi Tanszék

**A IX–X. SZÁZADI MAGYAR
HARCOSOK TÁMADÓFEGYVEREI**

Szakedolgozat

Készítette: Tóth Emília

IV. évfolyamos történelem szakos hallgató

Témavezető: Kész Barnabás

(PhD, docens)

Recenzens: Braun László

(PhD, docens)

ЗМІСТ

ВСТУП	11
I. РОЗДІЛ. ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	14
1.1. Складний лук	14
1.2. Шабля	15
1.3. Сокира	16
1. 4. Спис.....	17
II. РОЗДІЛ. БУДОВА ТА ЗАСТОСУВАННЯ УГОРСЬКИХ ЛУКІВ І САГАЙДАКІВ УГОРЦІВ – ЗАВОЙОВНИКІВ.....	18
2.1. Основні частини складного лука	19
III. РОЗДІЛ. СТАТУС ТА СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ШАБЕЛЬ IX–X СТ. У КАРПАТСЬКОМУ БАСЕЙНІ	23
3. 1. Віденська шабля	25
3. 2. Золота шабля з Гестереда	28
3. 3. Шаблі з поселення Карош.....	29
3. 4. Шабля з поселення Тисашулі.....	31
IV. РОЗДІЛ. КОНСТРУКЦІЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТИПІВ СОКИР ПІД ЧАС ЗАВОЮВАННЯ БАТЬКІВЩИН	32
4. 1. Археологічна та культурна інтерпретація сокири	34
V. РОЗДІЛ. ВИКОРИСТАННЯ ТА РІЛЬ СПИСА	35
5. 1. Роль списа в озброєнні угорців-завойовників	35
5. 2. Археологічні сліди та похоронні звичаї	37
VI. РОЗДІЛ. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА АРХЕОЛОГІЯ.....	40
6. 1. Складний лук	40
6. 2. Шабля	43
6. 3. Сокира	43
6. 4. Спис.....	44
РЕЗЮМЕ.....	47
РЕЗЮМЕ НА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	51
ДОДАТКИ	55

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	11
I.FEJEZET KUTATÁSTÖRTÉNET	14
1.1. Reflexíj	14
1.2. Szablya	15
1.3. Fokos	16
1. 4. Lándzsa	17
II.FEJEZET: A HONFOGLALÓ MAGYAR ÍJAK ÉS NYÍLTEGEZEK SZERKEZETE ÉS HASZNÁLATA	18
2.1. A visszacsapó reflexíj fő részei	19
III.FEJEZET A IX–X. SZÁZADI KÁRPÁT-MEDENCEI SZABLYÁK	23
3.1. A bécsi szablya	25
3.2. A geszterédi aranyszablya	28
3.3. Karosi szablyák	29
3.4. Tiszasülyi szablya	31
IV. FEJEZET A FOKOS TÍPUSAI, FELÉPÍTÉSE ÉS FUNKCIÓI A HONFOGLALÁS KORÁBAN	32
4.1. A fokos régészeti és kulturális értelmezése	34
V. FEJEZET A LÁNDZSA HASZNÁLATA ÉS SZEREPE	35
5.1. A lándzsa szerepe a honfoglaló magyarság fegyverzetében	35
5.2. Régészeti nyomok és temetkezési szokások	37
VI. FEJEZET KÍSÉRLETI RÉGÉSZET	40
6.1. Reflexíj	40
6.2. Szablya	43
6.3. Fokos	43
6.4. Lándzsa	44
ÖSSZEFOGLALÓ	47
ÖSSZEFOGLALÓ UKRÁN NYELVEN	49
FORRÁSOK, SZAKIRODALOM	51
MELLÉKLET	55

BEVEZETÉS

A téma aktualitása: Előző évfolyammunkáim során is a honfoglaló magyarok támadófegyvereivel foglalkoztam, mostani dolgozatomat pedig nem egyetlen fegyvertípus köré építem fel, hanem összefoglalom és bemutatom a nomád magyar harcosok néhány legjellegzetesebb harci eszközét: az íjat, a szablyát, a fokost és a lándzsát. E négy fegyvertípus együtt alkotta a honfoglaló magyar harcos hadviselésének alapját, s nemcsak a támadó- és védekező hadműveletek során töltöttek be fontos szerepet, hanem identitáshordozó, társadalmi státuszt is kifejező tárgyak voltak.

Napjainkban egyre nagyobb érdeklődés övezi ezeknek a fegyvereknek a vizsgálatát: mind régészeti, mind hadtörténeti, mind pedig kézműves és rekonstrukciós szempontból. Ukrajna és Magyarország területén egyaránt sorra kerülnek elő újabb régészeti leletek, amelyek jelentős része közvetlenül a honfoglaló magyarokhoz köthető. Ennek következtében nemcsak a kutatók, hanem a hagyományőrzők, a történelmi fegyverek iránt érdeklődők és a kézműves mesterek száma is folyamatosan növekszik. Egyre több új tudományos munka, tanulmány, valamint különféle elmélet lát napvilágot, magyar és idegen nyelveken is egyaránt. Ezek egy részét jelen munkám során én magam is felhasználtam.

A reflexíj, mint a nomád harcmodor központi eszköze, nagy távolságból is halálos pontossággal volt képes sebezni, és kiemelkedett technikai fejlettségével az európai kortárs fegyverek közül. A szablya – a magyar harcos legfontosabb közelharc fegyvere – formájával és fokélével az íjfeszítés ritmusához is igazodó, gyors és hajlékony támadásra volt alkalmas. A fokos, mint egyszerű, de sokoldalúan használható harci eszköz és státuszsimbólum, szintén gyakori kísérője volt a honfoglaló lovasnak. Végül pedig a lándzsa, amely nemcsak szúrófegyverként, hanem rangjelző tárgyként is megjelent, fontos szerepet töltött be a magyarok hadviselésében.

Ezek a fegyverek egyenként és együtt is vizsgálatra érdemesek: anyaghasználatuk, formai sajátosságaik, funkcióik és kulturális jelentésük sokat elárul a honfoglaló magyarok életmódjáról, harci technikájáról és világlátásáról. Munkám célja, hogy ezeknek a harci eszközöknek a rekonstrukcióját és az újraértelmezését a mai tudományos és kézműves megközelítések tükrében mutassa be.

A kutatás objektuma: a honfoglalás kori magyar harci fegyverek – különös tekintettel a reflexíjra, a szablyára, a fokosra és a lándzsára –, azok eredete, típusai, használati módja és továbbélése. A kutatás során nemcsak a szakirodalomban és a múzeumi gyűjteményekben található tárgyi emlékek, hanem a történeti rekonstrukciók során készült replikák és másolatok is nagy érdeklődést keltettek bennem.

A munka célja és feladata: részletesen feltárni és elemezni a honfoglalás kori magyar harcosok legfontosabb fegyvereinek jellemzőit, használati módját és szerepét a korabeli hadviselésben. Továbbá annak megértése, hogy ezek a fegyverek milyen jelentőséggel bírtak a magyar harcmódor kialakulásában és milyen hatással voltak a későbbi fegyvertípusok fejlődésére. A vizsgálat során kiemelt figyelmet fordítok a fegyverek technikai paramétereire, azok használatához kapcsolódó harci technikákra, valamint arra, hogy miként alkalmazták őket különböző harci szituációkban – lovas és gyalogos környezetben egyaránt.

Kutatottsági szint: a IX–X. századi magyar harcosok támadófegyvereinek kutatottsága közepes-magas szintűnek mondható. Az alapvető források – régészeti leletek, történeti és nyelvi források, párhuzamok a sztyeppei népekkel – rendelkezésre állnak, de a kérdéskör interdiszciplináris megközelítést igényel, és egyes részterületeken még mindig vannak viták, fehér foltok.

Az **alkalmazott módszereket** illetően kutatásom során nagyobb részt másodlagos forrásokat használtam fel: különböző szakirodalmi és internetes forrásokat elemeztem és szintetizáltam; de lehetőségeimhez mérten elsődleges forrásokat, múzeumi kiállítási tárgyakat is megtekintettem (például régészeti leleteket), s az ezekről megszerzett fotókat is felhasználtam.

Innovációk, újítások: a munkám során több olyan újító szemlélettel is foglalkoztam, amelyek az utóbbi évek kutatási eredményeit tükrözik. Kiemelten foglalkoztam a lándzsa használatának alternatív értelmezésével: míg korábban a magyar harcosokat jellemzően úgy ábrázolták, hogy lándzsájukat a hónuk alá szorítva vagy a fejük fölött tartva használták, illetve könnyű gerelyként dobták el, a kísérleti régészet legújabb eredményei szerint a kétkezes lándzsavívás is jellemző lehetett. Ez a megközelítés árnyalja a magyar harcmódról alkotott eddigi képet.

A magyar harcosok korábbi, kizárólag könnyűfegyverzetű lovas íjászokként való bemutatása mára szintén kiegészült: a történeti bemutatókon és rekonstrukciókban egyre gyakrabban szerepelnek vassisakos, sodronyínget vagy lamellás vértet viselő harcosok is, ami a korszak hadviselésének komplexebb értelmezését segíti elő.

Jelentős előrelépést jelent továbbá a kísérleti régészet és a tudományos világ közötti együttműködés erősödése. A régészek és akademikusok közösen alkalmaznak modern vizsgálati módszereket, például röntgen-, archeometriai és archeometallurgiai elemzéseket, melyek révén pontosabb képet kapunk a régészeti leletek szerkezetéről, összetételéről. Ezek a vizsgálatok nemcsak a technológiai háttér feltárását teszik lehetővé, hanem abban is segítenek, hogy megkülönböztessük az eredeti tárgyakat az esetleges hamisítványoktól.

Kutatásom hipotézise: a honfoglaló magyarok elsősorban a távolharc fegyvereket részesítették előnyben, ezek alkalmazása biztosította számukra a hadászati fölényt ellenfeleikkel

szemben. Fő fegyverük a nagy hatékonyságú, összetett visszacsapó íj volt, amely a gyors, mozgékony lovas harcmodorral együtt meghatározta a magyarok támadó stratégiáját.

Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a magyar harcosok a közelharcban is eredményesen helytálltak. Ebben a harcformában a szablya volt a legjellemzőbb eszközük, amelyet különböző társadalmi rétegek egyaránt használtak. A fokos és a lándzsa nemcsak a szegényebb harcosok eszközei voltak, hanem a gazdagabb, módosabb rétegek is éltek velük – különösen akkor, ha páncélos ellenfelekkel kerültek szembe. Ezzel szemben, ha az ellenfél védtelenebb volt, a szegényebb harcosok is inkább szablyával harcoltak. Ez arra utal, hogy a fegyverhasználat a társadalmi helyzeten túl az ellenség felszereltségéhez is igazodott.

Egyes régészeti leletek – például olyan sírok, amelyekben nemcsak szablyát, hanem egyenes kardot is találtak – arra utalnak, hogy előfordulhatott a több szablya párhuzamos viselése, vagy akár a kétféle fegyverváltakozó használata. Különösen figyelemre méltó a Felső-Tisza-vidék szerepe, ahol kimagasló számban kerültek elő fegyverek, különösen szablyák. Ez alapján feltételezhető, hogy ez a térség egykor vezéri központ lehetett. Tiszacsoma különösen kiemelkedik a leletanyag alapján: itt található a Kárpát-medence egyetlen olyan temetője, ahol egy sírban három fegyvert (szablyát, szablya markolatú kardot és egy nyugati típusú pалlost) is találtak.

Cáfolódni látszik az az érv, hogy a nyugati típusú kardok technológiailag fejlettebbek voltak, mint a keleti eredetű szablyák. A magyar harcosok az államalapítás környékén valóban áttértek ezek használatára, amiben döntő szerepet játszott a nyugati, páncélos lovagi hadviselés elterjedése a Kárpát-medencében. Ennek hatására a szablya egy időre háttérbe szorult, azonban teljesen nem tűnt el a fegyverarzenálból, és továbbra is jelen maradt a magyar harcmodor részeként.

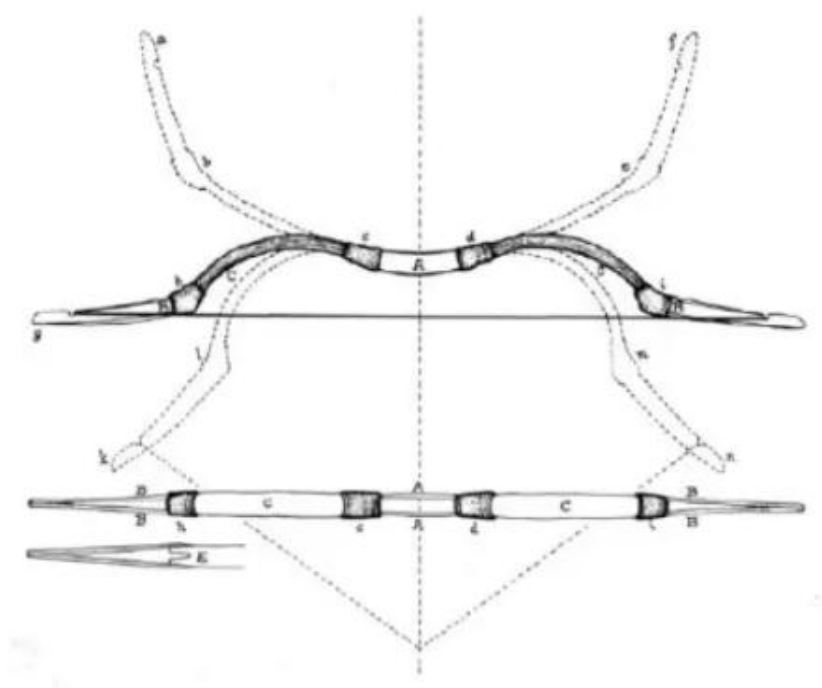
A munka szerkezete: a munka bevezetésből, hat fejezetből, következtetésből, összefoglalásból, mellékletből, valamint irodalomjegyzékből áll.

I. FEJEZET

KUTATÁSTÖRTÉNET

1.1. Reflexíj

Honfoglaló őseink egyik legfontosabb, legmeghatározóbb fegyverének számít az íj. Számos korhű forrás is említést tesz erről a harcászati eszközről. VI. Bölcs Leó bizánci császár (886–912) így írja le a magyarok fegyvereit:¹*"A magyarok fegyverzete kard, bőrpáncél, íj, kopja, s így a harcokban legtöbbjük kétféle fegyvert visel; vállukon kopját hordanak, kezükben íjat tartanak, és amint a szükség megkívánja, hol az egyiket, hol a másikat használnak"*.²

Cs. Sebestyén Károly magyar íj rekonstrukciója.

Forrás: Cs. Sebestyén Károly: *A magyarok íja és nyila*. In: *Dolgozatok a Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem Archaeologiai Intézetéből*, 1932.

Kristó Gyula szerint: „*A honfoglaló magyarság elsődleges és legfélelmetesebb fegyvere a visszacsapó íj volt, amelynek hatótávolsága és ereje messze felülmúlta a nyugati egyszerű íjakét. A magyarok mozgékonyásával párosulva ez a fegyver tette lehetővé a gyors rajtaütéseket és a csatákban a színlelt megfutamodás alkalmazását*”.³

A történelem során többen is tanulmányozták a honfoglaló magyar sírleleteket, s ezek alapján sikeresen rekonstruálták a kor egyik legfélelmetesebb fegyverének szerkezetét. Lotharingiai

¹KISZELY István: Az ősmagyarok fegyverzete. 2023.10.29.

²KISZELY István: *A magyar nép őstörténete*. Budapest, Magyar Ház Kiadó, 2001.

³KRISTÓ Gyula: *Az Árpád-kor háborúi*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1986. 223.

Regino apát a következőképpen jellemezi a magyarokat *Világkrónikájában*: *"Fáradalmakban és a harcokban edzettek, testi erejük mérhetetlen..."*⁴ *karddal csak keveseket, de nyilakkal sok ezreket ölnek meg, amelyeket olyan ügyesen lőnek ki szarújaikból, hogy lövéseik ellen alig lehet védekezni*".⁵

A történelem során többen is tanulmányozták a honfoglaló magyar sírleleteket, s ezek alapján sikeresen rekonstruálták a kor egyik legfélelmetesebb fegyverének szerkezetét. A honfoglaló magyarokkal kapcsolatban elterjedt tévhit, hogy 500–600 méterről tudtak íjat és nyílvezzőt lőni, s hogy ez volt az alapja a kalandos hadjáratokban elért sikereiknek.⁶ Fábíán Gyula által készített íj az eredeti anyagokkal és modern módszerekkel történő átalakításával kapcsolatos kísérletei alapján kiderült, hogy a magyarok íjának maximális hatótávolsága körülbelül 100 méter lehetett.⁷ Hosszát 200 méterre becsülhetjük, ami azt jelenti, hogy a kalandvágyó magyarok íja ugyanolyan teljesítményt nyújthatott, mint a jobb nyugat-európai íjak.⁸ Fölényét nem a nagyobb relatív teljesítménynek köszönheti, hanem annak, hogy vágató lovon is kiválóképpen használható volt.⁹ Kalandozó őseink katonai sikereiket főként szervezettségüknek és annak tulajdonították, hogy tökéletesen, vagy legalábbis ellenfeleiknél tökéletesebben tudták összehangolni a háború különböző elemeit: a fegyvereket, a stratégiát, a taktikát és a logisztikát.¹⁰

A nomád lovasság mindenkori legjellegzetesebb trükkje volt a híres hátrafelé nyilazás, vagyis az ókori szerzőktől fennmaradt nevén a „párthus lövés”, amely során a lovasíjászok üldözőiket a színlelt menekülésük közben is pusztíthatták, akár ezzel meg is fordítva egy harc kimenetelét.¹¹ Az ilyen harcmódorhoz nem szokott ellenfeleknek kétségkívül sokkoló taktika lehetett, a vágató lóról hátrafele nyilazó nomád lovaas alakja pedig évszázadokon át visszatérő témája volt a nomád harcosábrázolásoknak és a nomád harcmódorról író krónikásoknak.¹²

1.2. Szablya

A honfoglaló magyarok vágófegyverei, vagyis a szablyái, kardjai iránti érdeklődés már a honfoglalás kori régészet bölcsőjénél jelen volt. Az első, 1834-ben előkerült és tudományosan feldolgozott honfoglaló sír ugyanis tartalmazott valamiféle vágófegyvert.

⁴Magyar Őstörténeti Témacsoport: A világ nagyjai mondták a magyarokról. Forrás: <https://arpad.abtk.hu/hu/cikkek/magyar-ostorteneti-temacsoport?start=40> (u. m. 2025.01.06. 13:17).

⁵A világ nagyjai mondták a magyarokról. Forrás: https://flavonline.blog.hu/2014/05/09/a_vilag_nagyjai_mondtak_a_magyarokrol (u. m. 2025.01.06. 13:17).

⁶SZÖLLŐSY Gábor: Mennyivel voltak jobb íjaik a honfoglaló magyaroknak, mint a korabeli Európa más népeinek? Keletkutatás, 1995. ősz, 41-42.

⁷Uo. 41.

⁸Uo. 41–42.

⁹Ezt a véleményt azonban többen is megkérdőjelezzik, mivel lehettek erősebb íjaik is a nomád magyaroknak, amelyekkel akár több 100 méterre is képesek voltak lőni.

¹⁰Uo. 42.

¹¹BOLDOG Zoltán: A magyarok hadszervezete és hadtaktikája.

¹²Uo.

Tóth Zoltánnak köszönhetjük többek közt az ú. n. magyar szablya legkorábbi, pontos tipológiai meghatározását. Azonban elsőként Vsevolod Arendt tanulmányozta a magyar szablyát a dél-oroszországi vágófegyverek mellett. Bár megállapításait és eredményeit előbb szovjet, később magyar kutatók többnyire cáfolták, munkája egyértelműen kimutatta, hogy a magyar szablyának számos kapcsolata van a keleti felfedezésekkel. A karos – eperjesszögi temetőket nagy gonddal feltáró, feldolgozó és kiadó Révész László a hazai fegyverkutatásban tapasztalható évtizedes lemaradás és az átfogó, szintetizáló elemzés hiánya ellenére is kitűnő szemmel fedezte fel a karosi szablyák egyes jellegzetességeinek megfelelőit a kelet-európai anyagban.¹³ Révész munkásságának is köszönhető, hogy egyre tisztábban körvonalazódik a díszes szerelékű magyar szablyák csoportja, s azok belső kapcsolatai.

Kovács László összefoglalta „*A honfoglaló magyarok fegyverzete*” c. disszertációjában a honfoglalás kori szablyák elterjedését, valamint azok előfordulásait. E munka során négy csoportba sorolta a szablyákat, mégpedig előkerülésük szerint:

1. Hiteles sírleletek a X. századból (71 db),
2. Ellenőrizhető szórványleletek a X. századból (36 db),
3. Bizonytalan adatok (28 db),
4. A szakirodalomban X. századra keltezett, de ellenőrizhetően más korú fegyverek (12 db).¹⁴

1.3. Fokos

Kovács László a honfoglalás kori fegyverzet egyik legelismertebb kutatója, aki több tanulmányában részletesen foglalkozott a fokosokkal is. Munkáiban tipológiai és funkcionális elemzést végzett, és a fokosokat külön fegyvertípus-kategóriába sorolta. Kovács hangsúlyozta a fokosok kettős (harci és gazdasági) szerepét, és kiemelte azok etnográfiai párhuzamait is. Egyik jelentős megállapítása szerint a fokosok a magyar fegyverkészlet szerves részét képezték már a IX–X. században is, s elsősorban a könnyűlovasság eszközei voltak. Továbbá tipológiai rendszert dolgozott ki a fokosok pengéjének formája, nyélrögzítése és mérete alapján.

Révész László szintén alapvető kutatásokat végzett a honfoglalás kori temetők anyagának feldolgozásakor. A fokosok kapcsán különösen a régészeti összefüggésekre koncentrált. Az ő munkásságában jelent meg elsőként nagyobb hangsúllyal az a gondolat, miszerint a fokosok temetkezésekben betöltött szerepe szimbolikus lehetett, és nem minden esetben harci funkciót

¹³A geszterédi aranyszablya történeti jelentősége. Tudományos konferencia előadásai Geszteréden, 2017. október 13. Forrás: http://www.geszterediaranyszablya.hu/ertektar/05_geszteredi_aranyszablya_torteneti_jelentosege.pdf. (u. m. 2025.05.15. 12:02).

¹⁴HARAMZA Márk disszertációja: A IX.–X. századi Kárpát-medencei szablyák archeometallurgiai és hadtörténeti vonatkozásai. Budapest, 2019.

jeleztek. A nyíregyházi Jósza András Múzeum anyagának feldolgozása során részletes térképes elterjedés-elemzést is készített.

Szádeczky-Kardoss Samu már a XX. század közepén végzett fontos összehasonlító vizsgálatokat a magyar és más sztyeppei népek fegyverzetében, így a fokosokat a sztyeppei népek fegyverzetének összefüggéseiben is elemezte. Bár módszertanilag inkább történeti és etnográfiai megközelítéseket alkalmazott, megállapításai máig hivatkozási alapot képeznek.

1.4. Lándzsza

Szabó Zoltán *„A frank szárnyas lándzsák régészeti és természettudományos vizsgálata”* c. munkájában többek között IX–X. századra keltezhető fegyveranyagon elvégzett színeképelemző vizsgálatok eredményeit írja le, és az ezen eredmények által tett következtetéseit a fegyverek kémiai összetételével kapcsolatosan.¹⁵ Többek között e fegyvertípushoz tartozik a majsai temető tévesen lándzsaként azonosított kopjahegye, amely Szabó szerint damaszkolt¹⁶ példány.

Lehoczky Tivadar az *„Adalékok Beregszász történetéhez”* c. művében foglalkozik a vidékünkön előkerült leletekkel.

Kovács László *„A magyar honfoglalás kori fegyvertörténeti kutatások állásáról”* c. tanulmányában foglalkozik a lándzsákkal is. A honfoglalás kori fegyverek összefoglalásakor külön kitér a lándzsák típusaira, felépítésére, használatára és régészeti lelőhelyeire. Áttekinti, milyen formájú lándzsahegyeket találtak a sírokban, milyen szerepük volt a harcászatban (például gyalogosan és lovon is használták), és megemlíti a különböző méretű lándzsahegyeket, illetve a csáklya típusú (kampós) változatokat is. Részletesen ír arról is, hogy a lándzsák szimbolikus jelentőséggel bírtak (például a vezéri sírokban különösen gazdagon díszített példányok kerültek elő). A kutatásai során összeveti a magyar leleteket a sztyeppei népek (pl. türkök, besenyők) fegyverkultúrájával is.

¹⁵HARAMZA 2019.

¹⁶A „damaszkolás” egy heraldikai eljárás: pajzsok, címerek, pecsétek, ábrák színeinek érzékeltetése, mértani mintázattal való díszítése. Technológiája a *Chaîne opératoire: Alakítás üllőn* c. fejezetben kerül ismertetésre.

II. FEJEZET:

A HONFOGLALÓ MAGYAR ÍJAK ÉS NYÍLTEGEZEK SZERKEZETE ÉS HASZNÁLATA

Az íj négy legfontosabb alapanyaga: az íj vázát alkotó mag (1), amely általában kőris- vagy juharfából készül, a rugalmasságot biztosító ínkötegeket (2) az íj cél felé néző, a szarulemezeket (3) pedig az íjász felé eső oldalára enyvvvel ragasztották fel (4).¹⁷ Az íj merev részét, a szárát és az íjvéget agancsokkal vagy csontlemezekkel lehet elhelyezni, s az így készült íjakat nyírfakéreggel vagy bőrrrel vonják be, a csont- vagy szarulemezeket festik.¹⁸ Az idegek (kötelek) állati inakból, nyersbőrből, belsősegből vagy hernyóselyemből készülnek.¹⁹

A magyarság által használt íjak viszonylag kicsik, 110–120 cm hosszúak voltak, méretük és alakjuk meghatározásához egy-egy szerencsés helyzetben kerültek e szállítóeszköz nemesfém veretei, melyek elhelyezkedése kirajzolta a felajzott íj formáját, ezzel segítve a funkció meghatározását.²⁰ A nyíl hossza 70–80 cm körül lehetett, amelyből a kovácsoltvas nyílcsúcs hossza – a vessző testébe illeszkedő tüskével együtt – 5 és 14 cm között mozoghatott. A nyíl vesszőjének kritikus pontjait állati inakból készített tekeréssel erősítették meg, a vessző végén az íj húrjának meg felelő vájatot alakítottak ki, s a nyilat tollazattal látták el.²¹

Hátrafelé nyilazó magyar lovas a IX–X. századból.

Forrás: Petkes Zsolt, Sudár Balázs: Magyar őstörténet 3; Magyarok fegyverben. Helikon Kiadó, 2015.

¹⁷RUBICON - 27. évf. 7. sz. 2016. 45.

¹⁸BÍRÓ Ádám: Régészeti leletanyagból hagyományélesztés? Bevezetés a honfoglalás kori magyar íj megismerésének fontossága és a kutatás társadalmi beágyazottsága.

¹⁹UO.

²⁰RUBICON - 27. évf. 7. sz. 2016. 46.

²¹UO.

A harcos jobb oldalán, kissé megdőntve függött a nyíltegez, amely két fő részre osztható: egy hosszú, a feneke felé enyhén szélesedő, 7–8 cm sugarú, gyakran D keresztmetszetű tegeztestre és egy jóval rövidebb, szögletes, fedett tegezfejre.²² A nyíltegezek alapját vaspántokkal és pálcákkal merevített deszkalapok alkották, amelyet bőrrel vagy kéreggel borítottak, a tegezfej külső oldalán elhelyezkedő, megközelítően 10×10 cm méretű szájníllást pedig csont- vagy agancslapokkal díszítették. A tegezbe mintegy 15–20 nyílvevessző fért el nyílcsúccsal felfelé. Az íjász a nyílvevesszőt a nyílhegy alatt megragadva húzta ki a tegezből, mindezt úgy, hogy a tegezszáj oldal- és fedéllemeze védte a kézfejét a nyílcsúcsoktól.²³

2.1. A visszacsapó reflexíj fő részei

a) Szarv

A magyar íj szarvainak formai kialakítása szinte „védjegye” az íjnak.²⁴ A kecses és minimális tömegű szarvmerevítő lemezek olyan tipikus formai elemeket tartalmaznak, melyek – kevés kivételtől eltekintve – csak a magyar íjakra jellemzőek.²⁵ Ilyen például a relatív nagy homlok kialakítás, melynek szerepéről még ma is viták folynak. Mivel nincs közvetlen bizonyíték arra vonatkozóan, hogy őseink csak szarvmerevítéssel ellátott íjakat használtak, merevítő lemez nélküli szarvkialakítás is elfogadható abban az esetben,²⁶ ha az megfelel az általános leírásban foglaltaknak, vagy ha az méretében pontos másolata egy IX–XI. századi magyar sírból előkerült leletnek.²⁷

A mai magyar íjrekonstrukciók talán egyik leggyakoribb „hibája” a leletekre nem jellemző, túlméretezett és tömeges szarvkialakítás, mely az íj teljesítményét is negatívan befolyásolja. A méretezés során törekedni kell a minél kisebb tömegű, de „biztonságos” kialakításra! A szarv – felépítése alapján – általában három szerkezeti elemből áll: famag, oldalmerevítés (pl. csont, szaru, vagy más természetes anyag) és ínlemez (egy, vagy több rétegben felenyvezett ínreteg). Magát az íj szarvát két fő részre oszthatjuk, a fejre és a nyakra.²⁸ Vannak olyan szarvkialakítások („fejes” lemezleletek), melyeknél jól elkülöníthető a fejrész (az állcsúcsot és a tarkópontot összekötő egyenes feletti rész). Számos lelet esetén azonban ezek nem beazonosíthatóak, ezért referenciapontok hiányában, a fej az íjszarv teljes hossz méretének 1/3-a, míg a nyak a maradék alsó 2/3 részt foglalja magába.²⁹

²²RUBICON - 27. évf. 7. sz. 2016. 46.

²³UO.

²⁴KISZELY. 2001. 198.

²⁵PETKES Zsolt, SUDÁR Balázs: Magyar őstörténet 3; Magyarok fegyverben. Helikon Kiadó, 2015.

²⁶DR. Horváth Zoltán: Seregszemle, X. évfolyam, 1. szám, 2012. január–március. Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely.

²⁷PETKES, SUDÁR 2015.

²⁸BENCSEK Péter: A IX–XI. századi magyar íj. 2011.

²⁹PETKES, SUDÁR 2015.

b) Kar

A magyar íj mechanikai munkavégzését a hajlós karok végzik.³⁰ Ez azt jelenti, hogy pl. a „merev” szarvak nem tárolhatnak hajlításból (rugalmasságból) fakadó energiát. Az íj dinamizmusa csak a hajlós karokban tárolt energia függvénye lehet! Azt, hogy a karok milyen hatékonysággal (hatásfokkal) képesek átadni a nyílnak a bennük tárolt energiát, számos – jelen „szabvány” által nem korlátozott – változótól függ. A hajló karoknak nagy terhelést kell kiállniuk. Hajlításkor az anyag külső oldala megnyúlik, a belső pedig összenyomódik. Minden anyag másként viselkedik húzásra, s másként nyomásra, ebből fakadóan vagy a húzószilárdsága jó egy anyagnak, vagy a nyomószilárdsága. Ráadásul szívósnak is kell lennie, ugyanis a megterhelést több ezerszer kell elviselnie. A fenti tulajdonságok elérése érdekében, a magyar íj karjainak felépítése „összetett”, vagyis az ún. klasszikus ázsiai íjakhoz hasonlóan ínlemezről (ínrétegekből), egy – a hajlítás szempontjából – semleges tartományban lévő fa vagy bambuszmagból, valamint szarulemezből kell hogy álljon. A kart alkotó anyagok (ín, fa és szaru) egymáshoz való aránya – amennyiben az megfelel az íjra vonatkozó általános paramétereknek – nincs korlátozva.³¹

c) Markolat

A magyar íj markolat kialakítása kapcsán kérdéses, hogy melyik markolattípus alkalmazása volt a gyakoribb, a 170–180° közötti, vagy 170° alatti. Számos esetben a sírokban lévő merevítő lemezek elhelyezkedése választ ad erre a kérdésre, azonban mivel itt sincs minden kétséget kizáró bizonyíték, szigorúan nem kötik meg a készítőket. Hasonlóan a szarv merevítéséhez, a markolatok merevítő lemez nélküli kialakítása is elfogadható, azonban javasolják a markolatmerevítő lemezek alkalmazását.

A „merev” markolat sem vehet közvetlenül részt az íj mechanikai munkájában. A pontosan meg nem határozható merev markolat-hajlós kar közötti átmenetet – melyet sok esetben kötözés (bandázs) fed – markolatvállnak nevezzük. A hajlós karokon végigfutó és jellemzően a markolaton végződő szarulemezek illesztése és rögzítési módja (pl. markolatléc, vagy markolatcsap alkalmazása) nincs korlátozva. A markolat – felépítése alapján – általában három szerkezeti elemből áll: famagból, merevítésből (pl. csont, szaru, vagy más természetes anyag), ínlemezről (egy vagy több rétegben felenyvezett ínréteg).

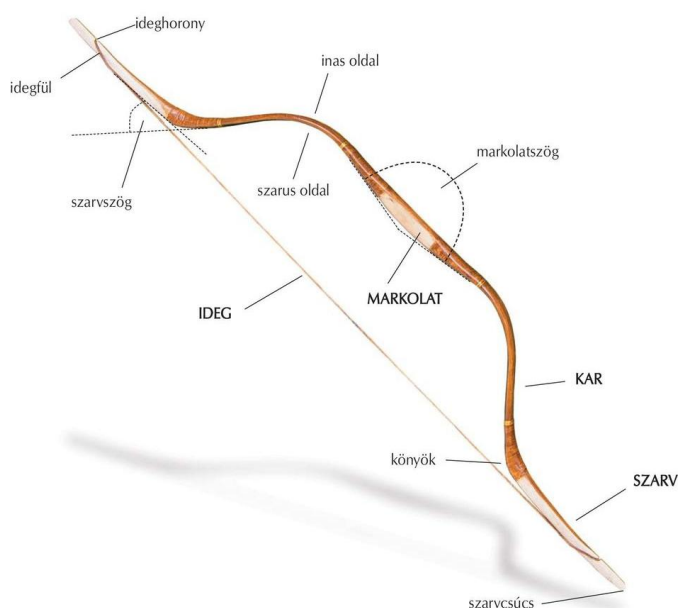
d) Ideg

Jelenleg talán az egyik legvitatottabb kérdés, hogy őseink milyen ideget (idegeket) használtak. Annak érdekében, hogy az ilyen irányú kísérletek is minél hamarabb konkrét eredményre vezessenek – a magyar íj idege lehetőség szerint csak természetes anyagból (pl. ín, bőr, bél, selyem, növényi rost stb.), vagy azok kombinációjából állhat. Mivel jelenleg a hazai rekonstrukciós

³⁰BENCSEK Péter: A magyar íj – rövidített változat. 2012.

³¹UO.

kísérletek még kezdeti stádiumban vannak, mesterséges ideg alkalmazása (időlegesen) megengedett.³²

A magyar íj főbb részei.

Forrás: <https://magyarij.hu/hu/a-magyar-%C3%ADj/r%C3%A9szei/20-a-magyar-ij-fo-reszei> (u. m. 2025.05.12. 01:51).

A magyar íj paraméterei:³³

- kialakítása húrnyereg (húrütköző, húrzsámoly) nélküli;
- az íj szarus oldalon mért teljes hossza (az ívvég-csúcsok felső pontjaitól) nem lehet több mint 1450 mm (javaslat: 1300–1400 mm között);³⁴
- az íj szarus oldalán mért húrajkak távolsága nem haladhatja meg a 1380 mm-t;
- a szarvak minimális hossza 200 mm, de nem több mint 300 mm (javaslat: 220–280 mm között);³⁵
- a szarv homlokmagassága legalább 35 mm legyen;
- a markolat szöge nem lehet több³⁶ mint 180° (javasolt: 150–170° között);³⁷
- felajzott íj esetén a szarvak szögeinek³⁸ javasolt értéke 30–45° közötti;³⁹

³²BENCSEK 2011.

³³UO.

³⁴Magyar Történelmi Íjász Társaság: Magyar típusú szarus íjak harci távlövése. Forrás: <https://magyartortenelmiijasz.com/magyar-tipusu-szarus-ijak-harci-tavlovese/> (u. m. 2025.01.06. 21:54).

³⁵UO.

³⁶UO.

³⁷BENCSEK 2011.

³⁸Magyar Történelmi Íjász Társaság: Magyar típusú szarus íjak harci távlövése. Forrás: <https://magyartortenelmiijasz.com/magyar-tipusu-szarus-ijak-harci-tavlovese/> (u. m. 2025.01.06. 21:54).

³⁹BENCSEK 2011.

- felajzott íj esetén, az idegcsomókat összekötő egyenes (az ideg vonala), valamint az idegcsomót az íjakkal összekötő egyenes által bezárt szög (ajakszög) nem lehet kevesebb, mint 150°;⁴⁰
- a karok szélessége nem lehet több mint 45 mm (javaslat: 35–40 mm között);⁴¹
- az íj idege, lehetőség szerint természetes anyagból – vagy anyagok kombinációjából – álljon (mesterséges ideg alkalmazása időlegesen nem zárja ki az íjat a kategóriából);⁴²
- az íj burkolására, védelmére csak természetes anyag használható (pl. bőr, kéreg stb.), mesterséges anyag (pl. szintetikus lakk) nem használható;⁴³
- az íj szerkezeti elemei nem tartalmazhatnak semmilyen mesterséges anyagot (pl. szintetikus ragasztóanyagot).⁴⁴

⁴⁰Magyar Történelmi Íjász Társaság: Magyar típusú szarus íjak harci távlövése. Forrás: <https://magyartortenelmiijasz.com/magyar-tipusu-szarus-ijak-harci-tavlovese/> (u. m. 2025.01.06. 21:54).

⁴¹Uo.

⁴²Uo.

⁴³Uo.

⁴⁴Uo.

III. FEJEZET

A IX–X. SZÁZADI KÁRPÁT-MEDENCEI SZABLYÁK

A kétélű kardok megjelenése előtt a magyarok elsődleges vágófegyvere a szablya volt.⁴⁵ Ennek a fegyvertípusnak a pengéje egyélű és enyhén ívelt.⁴⁶ A penge felső harmadában kialakított ún. fokél megkönnyítette a döfést, valamint lehetővé tette, hogy a szablya visszafordítása nélkül is újabb támadást tudjanak bevinni. Markolattüskéje – ellentétben a kardokkal – szöveget zár be keskeny pengéjével.

Felmerül a kérdés, hogy e fegyver mégis miben különbözik a korábbi évszázadok vágó és szűrő fegyvereitől? Az első, és legfontosabb különbség, hogy a szablya egyenes helyett ívelt pengéjű, valamint kizárólag a belső fele az éles. Ennek köszönhetően fegyveres ütközet közepette vágása jóval mélyebb sebet tud okozni. A markolat ferde kialakítása a hasító mozdulat erejét növeli abban az esetben, ha a harcos a szablyát csuklóból mozgatja.⁴⁷

A szablya egyedi, eurázsiai őshazáján kívül sehol máshol nem felfedezett kardtípus, minden változata ezekből az eredeti fejlesztésekből származik, legyen az európai, török, perzsa, indiai, arab, vagy akár kínai. Nagy Kálmán így határozza meg a honfoglalás kori magyar szablyát: „*A közelharc legfontosabb támadó fegyvere a 70–80 cm hosszú, ívelt, kissé hajlított szablya volt, amelynek a hegyénél a foka is élesítve volt, hogy a kardvágás utáni visszahúzásnál is sebezzon*”.⁴⁸

Mi is az a kard, illetve a szablya, amelyeket gyakran kevernek egymással, s amelyekkel kapcsolatban számos elmélet és tévhit is kering úgy a tudományban, mint a köztudatban? A szablya nem volt magyar találmány, de a honfoglalás kori magyar harcosok szablyái számos újdonsággal szolgáltak. A könnyű és rugalmas fegyver markolata a pengével szemben van ívelve, ezzel növelve a kardcsapás erejét. A penge, amely a fegyver egyharmadát teszi ki, képes ugyanolyan halálos vágás okozására.

A történelem folyamán a kardok különböző formákat öltöttek a különböző népek harcaiban, de lényegében két fő típus alakult ki: az egyenes élű- és az íves élű kardok. Mindkettőnek számos változata létezik: az egyenes élű kardok használata elsősorban az észak- és nyugat-európai népekre volt a jellemző. Az ívelt pengéjű kard – a szablya – a vágásra és metszésre alkalmasabb volt, mint a szűrő kard. Eredete Keletre utal, míg az ívelt pengéjű szűrő és vágó fegyverek inkább Belső-Ázsiában, valamint Kínában voltak honosak. A szablya Európában az ázsiai lovas népek által jelent

⁴⁵TAKÁCS Richárd: A nyugat-európai fegyverzet egyes elemei a X–XI. századi Kárpát-medencében.

⁴⁶UO.

⁴⁷BOGNÁR Nándor: Szablyatörténelem. 2020.12.03. Forrás: <https://demokrata.hu/kultura/szablyatortenelem-316743/> (u. m. 2025.02.04. 0:14).

⁴⁸NAGY Kálmán: A honfoglalás hadtörténete. Acta historica hungarica turiciensia XXXIV. évfolyam 5. szám. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, 2019. 44-45.

meg és terjedt el. Az ívelt pengék használatának egyik nagy előnye, hogy kisebb erővel mélyebb sebeket okozhatnak, mint az egyenes kardok. A görbület miatt a penge éle hosszabb felületen ér célba, míg a penge meghúzása elmélyíti a sebet. Ha a kardot eltávolítjuk a harcos csuklójáról, akkor a markolat dőlésszögének edzésével a vágó mozdulat ereje is megnő.

További előnye, hogy lóháton is használható, sokkal jobban, mint az egyenes élű kardot. A honfoglalásnál ennek óriási hordereje volt. A lovas még a ló leggyorsabb mozdulatai során is el tudta fordítani a fegyvert különböző irányokba, annak érdekében, hogy vágtaiban csapjon le az ellenfelére. Nagyon sokféle körvariációban lehetett vele suhintani, és ez az ellenfél számára teljesen kiszámíthatatlanná tette a támadó szándékát, ráadásul kisebb erő kifejtésével is sokkal mélyebb sebeket lehetett vele ejteni, mint akár az egyenes kardokkal.⁴⁹ Sokoldalúságát fokozta a penge éle, amely egyes kutatók szerint a lovak megtámadásának eszköze volt. Valójában e penge több funkcióval is rendelkezik.

A magyar harcos elrobogott ellenfele mellett, s úgy suhintott oda egyélű szablyájával.⁵⁰ A markolat anyaga lehetett vas, némely esetben öntött bronz, illetve réz.⁵¹ A fogantyút borító falapokat egy szegeccsel rögzítették a markolatvashoz.⁵² Az egész fogantyút bőrrel vonták be, végére pedig fémkupakot erősítettek.⁵³ A szablyákat gyepvasércből damaszkolták, így 9–9,2-es keménységűek voltak.⁵⁴

A szablyáink használatáról a Walhtarius eposz így emlékezik meg: „*pannóniai, azaz magyar módra csak az egyik oldalról ejt sebet*”. Plano Carpini 1247-ben a belső-ázsiai szabályát pedig így jellemzi: „*a gazdagoknak hegyes végű egyélű, kissé hajlott kardjuk van*”.⁵⁵ A szablya egyedüli hátránya, hogy a vaspáncéllal szemben hatástalan.⁵⁶ Ezért használtak a nomád lovasok másodlagos fegyverként a szablya mellett fokost, buzogányt, lándzsát, sőt a legfrissebb kutatások szerint egyenes, nehezebb kardot is.⁵⁷

A díszes magyar szablyák körébe csupán néhány példány sorolható: Geszteréd, Rakamaz, Tarcal, Karos három szablyával, Tiszafüred környéke, Arad, Gnadendorf, Tiszasüly és végül Kassa környéke. Végül talán megkockáztatható az is, hogy ide soroljuk az orosháza-pusztaszentetornyai szablyát, a Kárpát-medencében egyedül álló, ezüstből öntött ellenzője miatt. Ráadásul a Kassa környéki darabbal kapcsolatban is gyanú merülhet fel – a honfoglalás kori leletanyagra sem az azon látható áttörési technika, sem pedig az alkalmazott formavilág nem jellemző. Bizonyságot itt csak

⁴⁹BOGNÁR 2020.

⁵⁰HÍRLEVÉLTÁR: Szablya. 2010.03.12. Forrás: <https://www.ujszeged.hu/vedegylet.php?page=arhivum&id=163> (u. m. 2025.01.05. 19:50).

⁵¹Uo.

⁵²Uo.

⁵³Uo.

⁵⁴Uo.

⁵⁵KISZELY 2001.

⁵⁶Uo.

⁵⁷Uo.

a forráskritikai vizsgálattól remélhetünk.⁵⁸ Fontosnak hangsúlyozni, hogy az ebbe a körbe, vagyis a nemesfém lemezekkel, öntvényekkel díszített honfoglalás kori szablyák körébe sorolható leletek részletes, szintézis jellegű összefoglalására még nem vállalkozott a kutatás. E sajátos fegyverekkel utoljára Révész László foglalkozott a gnadenforfi és a karos – eperjeszögi temetőből előkerült szablyák értékelése során, munkájában azonban érthető módon javarészt az említett szablyák jellegzetességeinek kapcsolatrendszerét térképezte fel.⁵⁹ A szóban forgó leletcsoport részletes régészeti feldolgozása már csak a szablyákhoz kapcsolódó nagy horderejű társadalomtörténeti felvetések miatt is fontos lenne.

A leleteket két csoportra lehet tagolni: az egyiket a préselt-kalapált, s legfeljebb nagyon vékonyra öntött lemezek használata jellemzi, míg a másikat a vastagabb öntvények alkalmazása határozza meg. Természetesen a két ötvös technológiai eljárás nem válik el élesen – a karosi III/11-es szablyán például mindkettő megfigyelhető – vannak ugyanis olyan díszek, amelyek minden esetben egységes technológiával készültek: ilyenek a markolattövi lemezek és a markolat keskeny előoldalán szereplő lemezek. A markolatgombok ugyanakkor e vonatkozásban iránymutatónak tűnnek, hiszen esetükben a technológiai különbséghez formai eltérés is társul: a már említett hosszú nyúlványos, rövid kupakos markolatgombok eddig csupán vastagabb öntvényekként fordultak elő (Karos III/11, Gnadendorf, Arad), míg a teljes, zárt kupakos megoldás csak vékony lemezes megoldásként ismert (Geszteréd, Rakamaz, Tarcál, Karos II/52).⁶⁰ Az előbbi markolatgombok párhuzamait Kelet-Európában mindenütt megtaláljuk (Kaukázus, Volgavidék, saltovo-mayaki-i kultúra területe, stb.), míg az utóbbiak sajátosan magyar, a jelen ismereteim szerint tőlünk keletre mindeddig nem feltűnő megoldásnak tűnnek.⁶¹ Véleményem szerint ebben a kisebb csoportban a geszterédi szablya a rakamazi példányokkal együtt valóban fontos szerepet játszik az arany anyagának magas minősége és a lelet művészi kidolgozása miatt.

3.1. A bécsi szablya

A legismertebb és legszebb honfoglalás kori magyar szablya nem más, mint az úgynevezett „*bécsi kard*”. A sors ajándéka, hogy ránk maradt ez a remekmű, egy aranyborításos szablya, amely soha nem volt a földben.⁶² Ma a bécsi Schatzkammerben található, a német-római császárok koronázási kincsei között. Az osztrákok úgy tartják, hogy az aranyveretes szablyát nem más, mint

⁵⁸ A geszterédi aranszablya történeti jelentősége. Tudományos konferencia előadásai Geszteréden, 2017. október 13. Forrás: https://www.geszterediaranszablya.hu/ertekar/05_geszteredi_aranszablya_torteneti_jelentosege.pdf (u. m. 2025.01.23. 15:41).

⁵⁹UO.

⁶⁰UO.

⁶¹UO.

⁶²Magyar lovaskultúra: Az ősmagyarok fegyverzete. Dr. Kiszely István. 2023.10.29. Forrás: <https://www.lovasok.hu/lovasok-a-magyar-lovaskulturaert-program/magyar-lovaskultura/az-osmagyarok-fegyverzete/> (u. m. 2024.02.18. 20:40).

Harun al Rasid ajándékozta Nagy Károlynak, azonban ez az időrendi okoknál fogva sem lehetséges. A valóságban az Árpádok kincstárából I. András király özvegye, Anasztázia királyné, aki Salamon király édesanyja „*Attila kardjaként*” adta ajándékba 1071-ben Nordheimi Ottó bajor hercegnek, aki 1063-ban trónra segítette a kis Salamon királyfit.⁶³

Mivel az Árpád-család Attila ivadékanak tartotta magát, így e kardot is Attila kardjának tartották. A szablya egy IX–X. századi magyar kovács és ötvös remekműve. A megtört markolatú 90,5 cm hosszú kard markolatát és tokját leveles indás szalagrendszer ékesíti.⁶⁴ A penge vércsatornáját két egymásba kulcsolódó sárkány erősen növényesített alakja díszíti; a markolatánál megfigyelhető, hogy a fogantyúrész faborítása jóval túlnyúlik a markolatvason, megnöveli azt, így a markolat viszonylag hosszú.⁶⁵ Az Attila-kard a mesés „*sárkányölő kardok*” sorába tartozik, akárcsak a prágai normann díszítésű Szent István-kard.⁶⁶ A bécsi szépművészeti múzeumban elhelyezett, aranyozott és ékkövekkel díszített kovács- és ötvösművészeti műremek szablya több szempontból is különleges.⁶⁷ Több szerző egybehangzó kutatásai arra mutatnak, hogy ez a szablya az Aba nemzetségtől származhatott, I. Endre királyunk özvegye, Anasztázia által, Ottó Bajor hercegnek ajándékba adott, és később Bécsbe került, a Kunsthistorisches Múzeumban kiállított lelet.⁶⁸ Az éles szemű kritikusok, mint a Lemil-blog egyik szerzője azt is kifogásolják, hogy kardként emlegetik, holott nem is kard, hanem szablya.⁶⁹ Nyilvánvaló, hogy egy szakértő pontos megnevezéssel szablyaként, sőt korát is pontosan megjelölve, honfoglalás kori szablyaként azonosítja a fegyvert, hiszen egy olyan kard-típusról van szó, mely saját névvel és jellemzőkkel rendelkezik.⁷⁰

⁶³Uo.

⁶⁴KISZELY 2001.

⁶⁵Uo.

⁶⁶A bécsi Atilla szablya. Hankó Ildikó: Kultúra/ 2010.01.13. Forrás: <https://demokrata.hu/kultura/a-becsi-atilla-szablya-78608/> (u. m. 2024.02.18. 20:54).

⁶⁷Uo.

⁶⁸KISZELY 2001.

⁶⁹Uo.

⁷⁰SZABÓ Lajos: Ergonomikus markolat a hidegfegyverektől a tűzfegyvereken át a szerszámokig egy nagyon régi fejlesztés eredményeként. Budapest, 2022.

A bécsi szablya, az úgynevezett Attila-kard (Forrás:

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=713669952130136&set=a.713669795463485> u. m. 2024.12.10.

15:24).

A bécsi szablya kiemelkedően szép darabja a kézi remekműveknek.⁷¹ Az enyhén ívelt egyélű szablya acélpengéje 2,9 cm széles, 75,8 cm hosszú, másik oldalán 49 cm-es fokéllal, kétoldalt lapján bemélyített vércsatornával.⁷² A markolat keresztvasát aranylemezzel vonták be, míg a fa markolatot rájabőrrel, amelyet szintén indás-palmettás aranylemezek díszítenek.⁷³ A fából készült, fekete bőrrel bevont hüvelyt is aranylemezek ékesítik. Attila vagy Nagy Károly-kard néven ismeri – tévesen – a nyugati hagyomány a fegyvert, amely több mint fél évezreden át a német királyok és császárok koronázási díszkardjaként szerepelt, s 1794-ig Aachenben őrizték, 1801-ben került Bécsbe.⁷⁴ Ez lehet az a kard, amelyet Salamon királyunk anyja ajándékozott 1063-ban Nordheimi Ottó bajor hercegnek.⁷⁵ A X. században, nagyfejedelmi műhelyben készülhetett a pompás szablya, egyedi példányként, a fejedelmi tulajdonos számára. A honfoglalás kori sírokból igen hasonló alakú, valamint díszítésű szablyák kerültek elő Geszterédén, Rakamazon és Tarcalon.

⁷¹TAR Sándor szakdolgozat: Kétélű egyenes kardok a Kárpát-medencében a X-XI. században. Forrás: https://epa.oszk.hu/00000/00018/00066/pdf/EPA00018_hadtortenelmi_2007_02_395-474.pdf. (u. m. 2025. 05. 15. 12:07).

⁷²dr. habil. MARJANUCZ László: A magyarok ősi mesterségei. 2013/12/19. Forrás: <https://hirmagazin.sulinet.hu/hu/civilizacio/a-magyarok-osi-mestersegei> (u. m. 2025.02.18. 21:02).

⁷³UO.

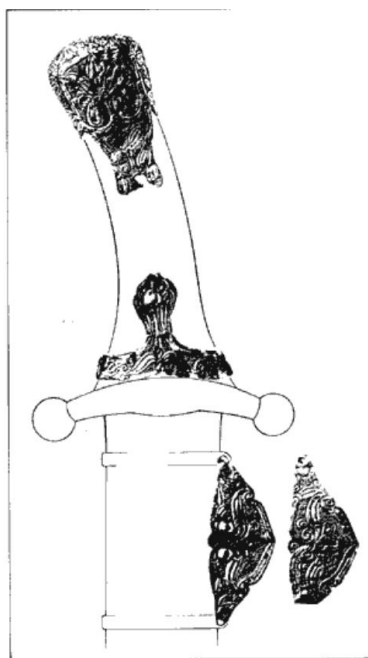
⁷⁴UO.

⁷⁵HARAMZA 2019.

3.2. A geszterédi aranyszablya

A Nemzeti Múzeumban látható a geszterédi aranyszablya, amely feltehetően egy X. századi magyar fejedelem díszes, aranyveretes kardjának hiteles rekonstrukciója. Az ereklye becsült eszmei értéke meghaladja a 40 millió forintot, míg anyagi értéke körülbelül 16 millió forintra tehető. A szablya újjáépítésén több mint 60 szakember dolgozott – köztük ötvösök, régészek, restaurátorok, fafaragók, bőrművesek és fegyverkovácsok –, és a folyamat közel öt évet vett igénybe. A kenézlői⁷⁶ honfoglalás kori temetőből előkerült négy másik kard méretével összehasonlítva feltételezhető, hogy a geszterédi szablya eredeti hossza körülbelül 21–25 cm-rel hosszabb lehetett.

A penge nagyon rossz állapotban került elő, csúcsa hiányzott, és mindkét oldala hajlott, ami arra utalt, hogy egykor kétélű lehetett. A markolatvas előre hajlik, és eredetileg fa borította, amelyre ráerősítették a markolatgombot és a keresztvas feletti díszítéseket. A markolatnál található vasszeg fejét valószínűleg aranylemezzel vonták be, aminek nyomai még most is láthatók. A kard hüvelye feltehetően fa volt, bőrborítással.

A geszterédi szablya aranyvereteinek elhelyezkedése.

Forrás: http://magyarszablyaszolnok.hu/?q=az_osmagyarok_fegyverzete (u. m. 2025.05.15. 18:54).

A szablya különleges aranydíszítései arra utalnak, hogy nem egyszerű harci eszköz, hanem egy előkelő személy, talán egy fejedelem rangjelző fegyvere lehetett. Az aranyveretek díszítési stílusa rokonságot mutat a bécsi szablyaéval, amely szintén fejedelmi jelvény volt. A díszítések a Felső-Tisza-vidék egyik kiemelkedő ötvösműhelyében készülhettek, ahol többek között a

⁷⁶Kenézlő község Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye Sárospataki járásában fekszik, a honfoglalás kori temetőt Feticch Nándor tárta fel 1930-ban.

rakamazi, tarcali és karosi szablyák veretei is készültek. A markolatgomb két részből áll, és finoman kidolgozott palmettás motívumokkal díszítették.

A szablya 1927. május 4-én került elő a Nyíritag⁷⁷ nevű uradalmi major közelében egy honfoglalás kori lelet részeként. Egy kondáslegény, Balázs János találta meg, bár a lelet egy része sérült vagy elveszett, mivel a területen disznók túrtak. Írásos emlék nem maradt fenn a fegyver tulajdonosáról, de a régészek szerint egy magas rangú, a magyarság vezető rétegéhez tartozó személyé lehetett, esetleg egy honfoglaló fejedelemé. A szablya rekonstrukcióját az Aranyszablya Társaság végezte el.

A geszterédi aranyszablya a nyíregyházi Kállay gyűjtemény „Geszterédtől Rakamazig” c. időszak kiállításán. (Fotó: Kész Barnabás, 2024).

3.3. Karosi szablyák

A Bodroghözben található Karos község melletti dombvonulaton 1899-ben gazdag honfoglalás kori lovas sírokat fedeztek fel a földművesek répavermelés közben. A leleteket Berecz Károly alsóberecki tanító gyűjtötte össze és adta át Dókus Gyulának, Zemplén vármegye alispánjának, egyben lelkes amatőr régésznek, aki azt tervezte, hogy a következő tavasszal ásatásokat fog végezni a területen.

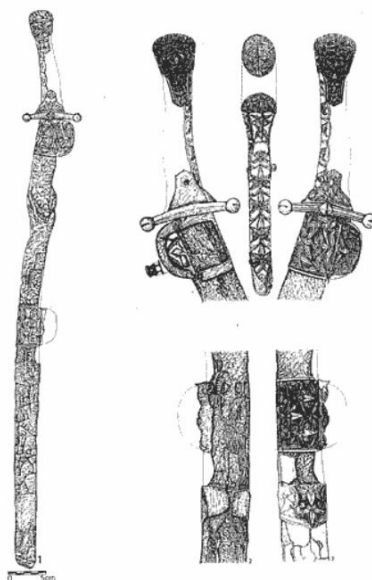
a) Karos – Eperjesszög (II. temető 52. sír):

A szablya adatai: hossza: 87 cm; a kettős csat: 3,4x1,7 cm; a rozetták átmérője: 1,2 cm; szív alakú veretek: 1,1x1,1 cm; kis szíjvégek: 3,15x1,2 cm.

A markolat körte alakú és aranyozott háttérű, s két félből összeillesztett markolatgomb díszíti. A gombos végű, ívelt, közepén gúlával ékesített bronz ellenzőhöz ötszög alakú aranyozott háttérű

⁷⁷A település a Nyírség Hajdúság felé tekintő peremén, Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye dél-délnyugati részén, a megyehatár közelében fekszik, két nagyváros, Debrecen és Nyíregyháza között.

palmettás markolatgyűrű támaszkodik. A félből összeállított markolatgyűrűnek csak az előlapja díszített, a hátlapja viszont egyszerű ezüstlemez. A markolatgomb és a markolatgyűrű között az él felé hajló oldalon ívelt, karéjos szélű, aranyozott háttérű palmetta⁷⁸ – mintás ezüstlemezt szereltek, melyet szélein ezüst szegekkel rögzítettek. A hüvely torkolatverete az előzőekhez hasonlóan poncolt,⁷⁹ aranyozott háttérű, palmettás ezüstlemez csakúgy, mint a hozzászegecselt, félkör alakú függeszto. A hüvely alsó harmadát díszítetlen ezüstlemez borította, mely fölé az indításnál még egy ezüst poncolt háttérű palmettás pántot szegecseltek.⁸⁰ A szablya alsó függeszto szíjának hosszát egy ezüst, mindkét végén palmetta-csokorral díszített ezüst, kettős csattal lehetett szabályozni, végét pikkelymintás kis szíjvégen zárták le, s három, szintén aranyozott bronz, kerek rozettás verettel díszítették. A felső rövidebb szíjat egy ugyanilyen rozetta, öt darab aranyozott ezüst szív alakú kis veret és egy pikkelymintás kis szíjvég díszítette. A szerelékek és a veretek kopottak, azonban javítottak.

Palmetta mintás aranyozott ezüstlemezekkel felszerelt vezéri szablya a karos – eperjesszögi II. temető 52.

sírából. Forrás: <https://szablyavivas.blogspot.com/2016/05/karosi-szablyak-2.html> (u. m.

2025.05.15.18:55).

b) Karos – Eperjesszög (II. temető 11. sír):

Adatok: vashól, öntött ezüsból, poncolt ezüsból készült. Hossza: 90,1 cm; a keresztvas hossza: 9,8 cm. Pengéje enyhén ívelt, alul 17,5 cm hosszan fokéllal ellátott.

Csónak alakú keresztvasának mindkét vége a penge felé hajlik és gömbben végződik. A keresztvas közepén gúla alakú kiemelkedés látható. A markolat elülső oldalán, a keresztvashoz

⁷⁸A palmetta hét vagy több pálmalevélből álló, legyezőszerű dekoratív elem.

⁷⁹Ékszer vagy nemesfém tárgyat fémesszközzel való ütögetéssel megmunkál, s ez által díszít.

⁸⁰A Herman Ottó Múzeum Évkönyve 33–34. Miskolc, 1996.

közel egy öntött ezüst, karéjos veret látható, melynek közepéből hurkos fejű vas szegecs nyúlt ki, ez tartotta a csuklósíjat. A markolat él felé hajló oldalának közepén öntött ezüst gúla alakú, palmetta mintás ujjtámasz látható. A markolatvéget ovális átmetszetű, ráhajlított ezüstlemezzel díszítették, melynek mintája végtelenbe szőhető palmetta-háló, háttere aranyozott és körponcokkal ékesített. A hosszú használat során ovális végződése letöredezett. A hüvelyből csak a félkör alakú, öntött bronz függesztő fülek maradtak meg, melyeken ezüstlemez-borítás nyomai láthatók. Az archaikus fegyver egyedülálló a korszak régiségei között, előképei a Kazár Kaganátus népeinek hagyatékában találhatók.⁸¹

A laza, homokos talaj szerencsésen megőrizte a fent említett ötvöstárgyakat és viszonylag jó állapotban, jó állaggal kerültek a laboratóriumba. A földes, néhol meszes ráakódás eltávolítása után előkerült a fémfelszín zöldes (rézszulfátos) megjelenéssel.⁸²

3.4. Tiszasülyi szablya

Tiszasülyön⁸³, az Éhhalom nevű kurgán mellett 1980 nyarán homokbányát nyitottak. A homok kitermelése során csontokra és tárgyakra bukkantak a helyiek. Az összegyűjtött tárgyakból rögtön világossá vált, hogy honfoglaló sírok megsemmisültek a gondatlan kezeztől. A két sír közül az egyikből csak egy koponya maradt fenn, a másik tárgyai azonban a leletek gazdagságát mutatták. A sírból előkerült egy ezüst szerelések szablya.⁸⁴

⁸¹A Herman Ottó Múzeum Évkönyve 33–34. kötet. Miskolc, 1996. Forrás: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_BAZE_Hom_Evkonyv_33_34/?pg=4&layout=s (2024.05.10. 11:52)

⁸²KOVÁTS Tibor: A karosi honfoglalás kori temetők fémanyagának restaurálása. Miskolc, 1996.

⁸³Tiszasüly község Jász-Nagykun-Szolnok vármegye Szolnoki járásban található.

⁸⁴MADARAS László: A tiszasülyi szablya. 2013. szeptember. Forrás: https://www.facebook.com/keletimagyarok/posts/641008477179834/?locale=ms_MY (2024.05.10. 22: 57).

IV. FEJEZET

A FOKOS TÍPUSAI, FELÉPÍTÉSE ÉS FUNKCIÓI A HONFOGLALÁS KORÁBAN

A fokos, a csatabárd és más zúzó fegyverek a honfoglaló magyarok fegyverzetének jellegzetes darabjai voltak. Kristó Gyula leírása szerint a fokos elsősorban közelharcban használt fegyver volt, amelyet a harcosok kézitusában vetettek be. A fokos hatékonysága különösen a láncvérttel nem rendelkező ellenfelek ellen érvényesült, mivel a fegyver súlya és éle lehetővé tette a komoly sérülések okozását. A fokos használata nem korlátozódott kizárólag a gyalogos harcosokra; a lovas harcosok is alkalmazták, különösen akkor, amikor az ellenség közelébe kerültek. A fokos, egy régi magyar szó, amely belső szóképzés eredményeképpen jött létre. Talán már a honfoglalás előtti szókinsnek is része volt, ennek ellenére későn, csak 1567-ben jelent meg az írott forrásokban. Balta szavunk török eredetű, feltételezhetően besenyő vagy kun közvetítéssel kerülhetett a magyar nyelvbe, első lejegyzése 1423-ból ismert. A bárd viszont egyértelműen nyugati, az ófrancia nyelvből vettük át, első lejegyzése viszonylag korai, 1214-ből származik.⁸⁵

Az elkerülhetetlen közelharc elsődleges fegyvere a szablya vagy a kard lehetett, azonban mellettük jelentős szerepet kaptak a korszak jellegzetes ütőfegyverei, a fokosok, a balták és a bárdok is.⁸⁶ Bölcs Leó „Taktika” c. munkájának magyarokról szóló fejezetében, a fegyverek felsorolásánál ugyan nem említi őket, de a honfoglaló harcosok sírjainak feltárása során a kardokkal vagy a szablyákkal csaknem megegyező számban kerültek elő.⁸⁷

A fegyverek e csoportját a formai sokszínűség jellemzi, ahogy erre a megnevezések sokasága is utal: amíg a fokosokat elválaszthatatlannak tartjuk a honfoglaló harcosoktól, addig az egyszerű kivitelű fok nélküli baltákat idegennek érezzük a magyar vitézek fegyverzetétől, pedig ezeket is használták, és ha csekély számban is, de megnyúlt pengéjű bárdok is előbukkannak a X. századi sírokból.⁸⁸

Az általánosan elfogadott nézet szerint a fokos a "szegény harcos" közelharc fegyvere volt, mert könnyedén és gyorsan előállítható, nem igényel különösebb képességeket, ezért előállítására viszonylag olcsó volt. Kristó ezt így fogalmazta meg „Az Árpád-kor háborúi” c. művében: „A fokos vagy harci balta jellemzően az alacsonyabb rangú harcos fegyvere volt, míg a nemzetségfők, előkelők inkább díszes szablyát, lándzsát vagy íjat viseltek, gyakran ezüst- vagy aranyberakással”.⁸⁹

⁸⁵PETKES, SUDÁR 2015. 131.

⁸⁶PETKES Zsolt: Honfoglalás kori fokosok, balták és bárdok. Forrás: <https://arpad.abtk.hu/hu/cikkek/magyar-ostorteneti-temacsoport/honfoglalas-kori-fokosok-baltak-es-bardok> (u. m. 2025.04.24. 22:31).

⁸⁷UO.

⁸⁸UO.

⁸⁹KRISTÓ 1986. 71.

A Kárpát-medencei temetkezésekben azonban ezek a fegyverek szablyákkal, kerek pajzsövekkel, eltemetett méltóságok turbánjával együtt kerültek elő, az egyszerűbb temetkezéseknél pedig ezek a fegyverek voltak az egyedüli kellékek, így e fegyverek megléte vagy hiánya nem társadalmi különbségekre utal, hanem inkább fegyver összetettségét mutatja. „*A fokosfélék különösen a gyalogos vagy lováról leszállt harcos számára jelentettek jól kezelhető, hatásos eszközt, amely nem igényelt komolyabb kiképzést, mégis halálos lehetett egy nem megfelelően védett ellenfél ellen*”.⁹⁰

A X. századi magyarok fejszéi és buzogányai a lovasság harcmodorához igazodtak, az északi és a nyugati gyalogosok által használt társaikhoz képest kisméretűek, nyelük megközelítően 80 cm hosszú, súlyuk pedig csekélyebb lehetett.⁹¹ A nyugati gyalogos harcászathoz alkalmazott baltákkal ellentétben nem hajítófegyverként használták őket, lóhátról hasznos, hatásos eszközök lehetnek akár páncélos ellenféllel szemben is.⁹²

A lovasok, amikor nem használták a baltát, a nyeregre erősítve hordták magukkal.⁹³ A szkíták az akinakész⁹⁴ mellett gyakran használtak fokosokat, a magyarok ősei hasonlóképpen a „kétkarú” fokosokat kedvelték, amely mind hasításra, mind zúzásra alkalmas volt. A harcban a harcosok a harci baltát lemezzisak, gyűrűspáncél, fémpikkelyes páncél, bőrpáncél a bőrpajzs átütésére használták.⁹⁵

A harci fegyverként használt fokos előnye abban volt, hogy egyetlen eszközben egyesítette a vágó és szűrő funkciót.⁹⁶ Ha nem azonnali halált okozó, akkor rendkívül nehezen gyógyuló sebeket szakított. Hátránya viszont abban rejlett, hogy nyelének általában nincs a kézfejet védő eleme, ezért gyakorlott – és a fokos veszélyességét, működését ismerő – vívó, hatékonyan védekezhetett ellene. Használatához speciális lábtechnika is szükségeltetett, amely lehetővé tette a más szálfegyverrel küzdő ellenfél kicselezését, vagy éppen a fokossal történő lefegyverzését.

⁹⁰UO.70.

⁹¹PETKES, SUDÁR 2015. 132.

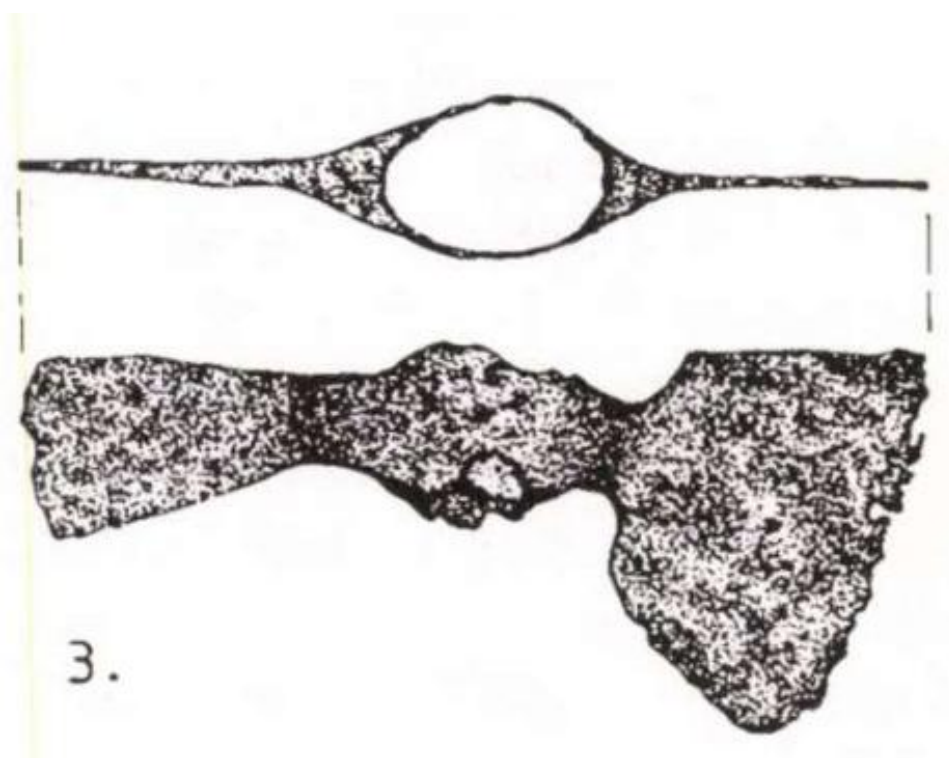
⁹²PETKES Zsolt: Honfoglalás kori fokosok, balták és bárdok. Forrás: <https://arpad.abtk.hu/hu/cikkek/magyar-ostorteneti-temacsoport/honfoglalas-kori-fokosok-baltak-es-bardok> (u. m. 2025.04.24. 22:31).

⁹³KISZELY 2001. 201.

⁹⁴Rövid, perzsa kard.

⁹⁵KISZELY 2001. 201.

⁹⁶A IX-X. századi Fegyvereinkről. Forrás: <https://bulcsu-vezer.webnode.hu/a-ix-x-szazadi-fegyverekrol/>. (u. m. 2025.04.24. 23:31).

Honfoglalás kori fokos. Forrás: https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarSzemle_1996/?pg=0&layout=s.
(u. m. 2025.05.14. 17:35).

4.1. A fokos régészeti és kulturális értelmezése

A leggyakoribb forma a fokosbalta volt. A Rétközben is a leletek közel fele (6 db) ide sorolható.⁹⁷ Közülük a legkisebb a paszabi (12,8 cm), a legnagyobb a gégényi, amely 20 cm. Ez utóbbi formája némileg eltér a megszokottól. Kovács László 23 darabot gyűjtött össze ebből a típusból, s elsősorban a X. századra keltezte megjegyezve, hogy a XI. század elején is előfordulhat (RÉVÉSZ 1996. 175. alapján).⁹⁸ Eszerint a Rétközből származik e fegyverek 26%-a (amennyiben a gégényi darab korábbi, akkor 21,7%).⁹⁹

Beregszász környékéről is került elő lelet: 1874-ben egy 30 cm hosszú és 98 dkg súlyú fokos, keresztben álló nyéltokja peremes, és 8 cm hosszú.¹⁰⁰ Egyik vége élben végződik, a másik egy 7 cm átmérőjű korongból kiálló hegyben. Egy másik hasonló idomú csak 23 cm hosszú és 38 ½ dkg súlyú.¹⁰¹ Emellett Beregdó környékén is találtak a Szendrey-féle szőlőben a Vérke folyó felett egy mindkét oldalán 12 cm hosszú szárnyas fokost, melynek felső része csipkés, alsó része tompa, két 5–7 cm terjedelmű szárnya a nyél befogadására szolgál, súlya pedig 500 gramm.¹⁰²

⁹⁷ISTVÁNOVICS Eszter: A Rétköz honfoglalás és Árpád-kori emlékéanyaga. Régészeti gyűjtemények Nyíregyházán 2. Nyíregyháza, 2003. 338.

⁹⁸UO. 338.

⁹⁹UO. 338–339.

¹⁰⁰LEHOCZKI Tivadar: Adalékok Beregszász történetéhez. Szerk.: Kobály József. KMKSZ Ungvár, 1999.

¹⁰¹LEHOCZKI 1999.

¹⁰²UO.

V. FEJEZET

A LÁNDZSA HASZNÁLATA ÉS SZEREPE

5.1. A lándzsa szerepe a honfoglaló magyarság fegyverzetében

Bár a honfoglaló magyarság fegyverzetében kiemelt szerepe volt az íj használatának, amellyel jelentős stratégiai előnyre tehetek szert, azonban a közelharc, a test-test elleni küzdelem csaknem minden esetben elkerülhetetlen volt az ellenfél térdre kényszerítése érdekében.¹⁰³ A nyílzáportól meggyengült seregre nagy sebességgel lecsapó magyar harcosok legfontosabb közelharcos fegyvereként a lándzsát emeli ki Bölcs Leó Taktika című művének XVIII/49 részében. A lándzsák az újkorig bezáróan a mindenkori hadseregek alapvető tömegfegyverének minősültek.¹⁰⁴ Kevés fémigényük miatt olcsónak számítottak, valamint a harcosokat könnyen ki lehetett képezni a használatukra. Miközben a történeti források egységesen a magyarok fegyverzetének részeként említik a lándzsát, a régészek alig találtak ilyen fegyvert.¹⁰⁵ Míg az avar sírokból több mint félezer példány ismert, addig a Kárpát-medence honfoglalás kori leletanyagából nagy jóindulattal is mindössze csak 13 darabot lehetett összegyűjteni, valamint ezek között is nagy a formai és méretbeli változatosság: megtalálhatóak a keleti párhuzamokkal rendelkező rombusz vagy négyzet keresztmetszetű (más néven négy élű).¹⁰⁶ Ez a forma elsősorban döfésre volt alkalmas, a páncéllal szemben is megfelelőbb, mint a széles, lapos, levél alakú lándzsák. Emellett megfigyelhetőek voltak a keskeny lándzsacsúcsok (pika), a nagyméretű, széles, levél alakú lándzsahegyek éppúgy, mint a budapesti Duna-mederből származó hosszú, keskeny, arannyal és niellóval¹⁰⁷ díszített ún. „viking lándzsa” vagy a korszak nyugati fegyverzetének egyik jellegzetessége, a szárnyas lándzsa.

¹⁰³RUBICON - 27. évf. 7. sz. 2016.

¹⁰⁴TAKÁCS Richárd: A nyugat-európai fegyverzet egyes elemei a X–XI. századi Kárpát-medencében.

¹⁰⁵RUBICON - 27. évf. 7. sz. 2016.

¹⁰⁶UO.

¹⁰⁷Egy ötvözet, amellyel az ezüstfelületekbe vésett díszítő mintázatot feketére színezik.

Szárnyas lándzsa Visegrádról. Rubicon - 27. évf. 7. sz. Forrás:

https://epa.oszk.hu/03100/03122/00012/pdf/EPA03122_rubicon_2016-7_096-097.pdf (u. m. 2025. 05. 15. 12:37).

Ezeknek a fegyvertípusoknak a sírokban való feltűnő hiányára ez idáig mindössze csak egy magyarázat született, mégpedig hogy a lándzsát harcosaink sírjába ha be is tették vagy törött nyéllel, vagy a sírhant tetejére sírjelül helyezték el, s kopjákat használták.¹⁰⁸ Ezek így hamarabb elenyésztek, mint a sírok mélyére temetett tárgyak. A sírjelek egyik típusát ma is kopjafának nevezzük. Feltehetőleg a mai faragott kopjafa előzménye volt a nyelével a sír hantjába szúrt, nem-, kor- és rangjelző zászlócskával feldíszített lándzsa; ezért találunk a sírokban a többi fegyverhez képest is nagyon kevés lándzsát.¹⁰⁹

Mivel a lándzsa a közelharc félelmetes fegyvere volt, így legalább két méter hosszú fanyelű volt, melyet könnyű, azonban masszív faanyagból kellett elkészíteni, ezért előszeretettel alkalmaztak kőris- vagy mogyorófát alapanyagként, azonban idő során sajnos így is elporladt, de 20–40 cm hosszú vashegyük közül néhány előkerült honfoglalóink sírjából.

A lovas harcos a lándzsát vállára függesztve, csaknem függőleges helyzetben, hegygel felfelé hordta, így mindkét kezét szabadon, akadálytalanul használhatta. A Kárpát-medence X. századi sírjaiból előkerült lándzsahegyek utalnak arra, hogy a lándzsát a magyarok nemcsak döfésre,

¹⁰⁸KISZELY 2001. 203.

¹⁰⁹KOVÁCS László: A honfoglaló magyarok lándzsái és lándzsás temetkezésük. Székesfehérvár. 1971.

öklelésre használták, hanem más keleti lovasnomád népekkel megegyező módon a közelharcban is alkalmazták.¹¹⁰

A fegyver nyelére két bő szíjhurkot kötöttek: a felső hurokkal a jobb vállukra akasztották a lándzsát, az alsón pedig a kengyelben levő jobb lábfejüket dugták át. A hegytel felfelé álló rövid lándzsa így a nyeregben ülő lovas jobb oldalán, a nyíltegez mellett kapott helyet.¹¹¹

5.2. Régészeti nyomok és temetkezési szokások

Őseink lándzsájának két típusa volt: 1) a hajítódárda (pilum); erről Ekkehard emlékezik meg 926-ban írván: „*Ekkor a magyarok hajítódárdáikkal és nyilaikkal rontottak be*”; 2) illetve a két kézre fogott közelharcban használt súlyos döfő lándzsa (kontarion). Ezt vívásra is használták.

A honfoglalás kori magyar temetkezési szokások, különösen a vezérsírok leletei, számos fontos információt nyújtanak a korszak fegyverkultúrájáról és társadalmi viszonyairól. A vezérek sírjainak egyik legjellegzetesebb lelete a nagyméretű, díszített lándzsa, amely nem csupán fegyverként, hanem rangjelvényként is funkcionált.

Kovács László részletesen elemzi a honfoglalás kori fegyverek kutatásának eredményeit, külön kiemelve a lándzsák sajátosságait. Mint írja: „*A vezéri sírokban a szokásos fegyverek mellett nagy méretű, gondosan megmunkált, olykor aranyozott bronz vagy vas lándzsahegyek kerültek elő, amelyek nemcsak harci eszközként, hanem rangszimbólumként is szolgáltak*”.¹¹²

Ezek a régészeti leletek arra utalnak, hogy a lándzsák formája, díszettsége és mérete a tulajdonos társadalmi státuszát tükrözte. A vezéri sírokban talált példányok között gyakoriak az aranyozott, ezüstözött felületű vagy finom kovácsolású darabok, amelyek nem feltétlenül a mindennapi hadviselésre, sokkal inkább reprezentációs célokra készültek.

Továbbá hangsúlyozza azt is, hogy ezek a lándzsák a lovas hadviselés mellett a hatalom és a vezéri méltóság szimbólumai voltak. A régészeti adatokból kitűnik, hogy a vezérek temetkezésénél fontos szerepet kapott a katonai erények bemutatása, amit a fegyverek gazdagsága és a sírmellékletek sokszínűsége is alátámaszt.

A magyar honfoglalás kori fegyverzet elemzése során világosan kirajzolódik a sztyeppe népek, különösen a türkök, besenyők és más nomád közösségek fegyverkultúrájának hatása. A régészeti leletek alapján a magyarok által használt fegyverek – így a lándzsák is – sok tekintetben rokonságba állnak a sztyeppei harcosok fegyverzetével, ami a magyarok keleti eredetét és kapcsolatrendszerét is alátámasztja: „*A honfoglalás kori magyar fegyverek, köztük a lándzsák formai sajátosságai, technikai megoldásai számos ponton mutatnak rokonságot a 8–10. századi*

¹¹⁰Rubicon - 27. évf. 7. sz. 2016.

¹¹¹PETKES, SUDÁR 2015. 128.

¹¹²KOVÁCS 1971.

*keleti sztyeppei népek fegyvereivel. Különösen a türk, bolgár-török és besenyő analógiák emelhetők ki”.*¹¹³

A lándzsák összehasonlítása során megjegyzi, hogy a magyar sírokból előkerült hosszú, keskeny leveles lándzsahegyek, valamint a kisebb, csáklya (kampós) típusú változatok jól ismert típusok a sztyeppei világban is: „*A magyar honfoglalók fegyverzete a keleti nomád hagyományok kreatív továbbfejlesztése volt, amely a sztyeppei típusok mellett az új földrajzi környezet kihívásaira is reagált*”.¹¹⁴ A honfoglaló magyarság lándzsahasználata tehát nem önállóan alakult ki, hanem szervesen illeszkedett a nagy sztyeppei hadikultúra hagyományvonalába, amelyet a magyarok keleti kapcsolatai révén sajátítottak el és adaptáltak a saját társadalmi és katonai szükségleteiknek megfelelően.

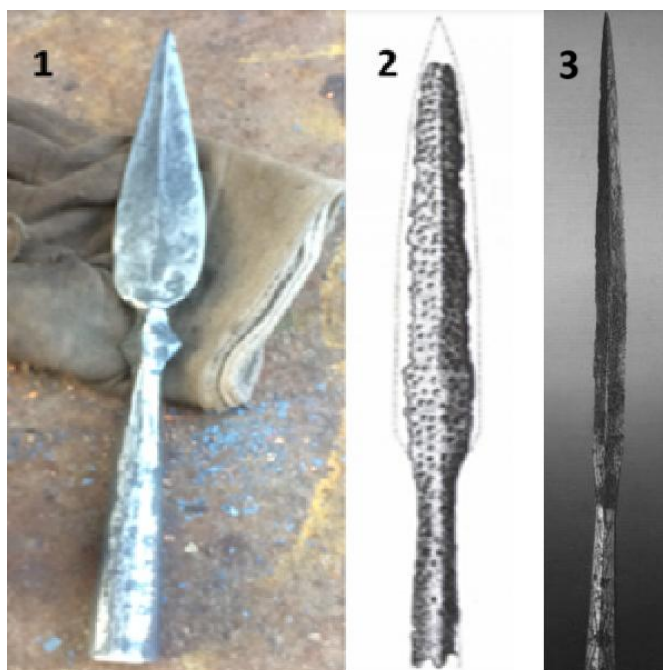
Nagyhalász-Homok-tanya, lándzsa,

Forrás: Istvánovits Eszter: A Rétköz honfoglalás és Árpád- kori emlékanyaga / Régészeti gyűjtemények Nyíregyházán 2. Nyíregyháza, 2003.

¹¹³KOVÁCS László: A magyar honfoglalás kori fegyvertörténeti kutatások állásáról. In: Visy Zsolt (szerk.): A Kárpát-medence 1000–1100. Pécs, 1989.

¹¹⁴UO.

A korabeli Európában nem csak a kardok szerelékeit díszítették, hanem gyakran magukat a lándzsákat is.¹¹⁵ A legismertebb kárpát-medencei példány, az ún. budapesti lándzsa, mely 1900-ban került elő a Duna fővárosi szakaszának kotrása során. Formáját tekintve a szárny nélküli lándzsákhoz tartozik, egy olyan típusba, amely a viking befolyási övezetben a XI. század első feléig igen népszerűnek számított.¹¹⁶ A fegyver pengéje hosszú, nádlevél alakú, köpűje aranyozott és nielloberakással díszített stilizált palmetták, akantuszok és szalagfonatok díszítik.¹¹⁷

- 1) Nagyhalász-Homok-tanyai lándzsa;
- 2) Kelevész - Honfoglalás kori lándzsa;
- 3) Budapesti lándzsa.

¹¹⁵TAKÁCS Richárd: A nyugat-európai fegyverzet egyes elemei a X–XI. századi Kárpát-medencében.

¹¹⁶KOVÁCS László: A budapesti lándzsa. A magyar királylándzsa történetének vázlata. Folia Archeologica 21 (1970) 128–146.

¹¹⁷TAKÁCS Richárd: A nyugat-európai fegyverzet egyes elemei a X–XI. századi Kárpát-medencében.

VI. FEJEZET

KÍSÉRLETI RÉGÉSZET

6.1. Reflexíj

Őseink rettegett és méltán hírhedt fegyveréről azonban csak közvetett információkkal rendelkezünk, mivel a honfoglaláskori sírokból csupán az íjak szarvait, valamint a markolatát merevítő csont (agancs) lemezek maradtak meg.¹¹⁸ Az íj más „lágyabb szerkezetű” részei (pl. fa, szaru és ín) elporladt, így a rettegett csodafegyver pontos méretére és formájára csak következtetni tudunk.¹¹⁹

A XIX. század végétől kezdve a magyar hadtörténeti kutatás és közvélemény fokozott érdeklődéssel fordult a honfoglaló magyarság fegyverei, elsősorban az íj kutatása felé.¹²⁰ A közvélekedés szerint éppenséggel a magyar íj kiválósága, fegyvertechnikai fölénye, illetőleg az erre épülő lovasíjász taktika volt a záloga és biztosítéka az Európában a Kr. u. IX. század végén és a X. század első felében elért katonai sikereknek.¹²¹ A magyar csodafegyver képzete a történeti hipotézisek köréből és történelemkönyvek lapjairól kilépve azonban idővel szilárd bizonyossággá vált magyarok generációinak tudatában.¹²² Mindeközben az 1990-es években Magyarországon is megjelenő, majd egyre szélesebb körben elterjedő és ismertté váló úgynevezett katonai hagyományörzés, valamint a Kassai Lajos munkássága révén kialakuló és a nemzetközi porondra is sikerrel kilépő lovasíjászat sportolói, művelői a honfoglalás kori magyar íj és íjászat iránti elkötelezettség teljesen új szintjét jelentették a korábban egymástól többnyire elszigetelten tevékenykedő érdeklődőkkel szemben.¹²³

A 2000-es évek második felére az íjászat, de különösen az ősi magyar íjászat iránt érdeklődők egyre népesebb tábora kívülről szemlélve is hangsúlyos társadalmi mozgalommá szerveződött, miközben egyre több és több háztartásban van ma már jelen sporteszközként, vagy egyszerű, szabadidős, rekreációs eszközként a honfoglalás kori magyar íj kereskedelmi forgalomban kapható valamely változata.¹²⁴ Ma már sok ezer gyermek, fiatal és középkorú foglalkozik valamilyen formában úgynevezett hagyományörző íjászattal, a modern magyar társadalomnak olyan speciális rétegét alkotva, amely identitását legalább részben a dicső múltban és az ősök romlatlannak ítélt életmódjában véli felfedezni.¹²⁵ Az így kialakult tömegbázis azonban

¹¹⁸BENCSEK 2011.

¹¹⁹UO.

¹²⁰BÍRÓ Ádám: Régészeti leletanyagból hagyományélesztés? Bevezetés a honfoglalás kori magyar íj megismerésének fontossága és a kutatás társadalmi beágyazottsága. 2013.

¹²¹UO.

¹²²UO.

¹²³KASSAI Lajos magyar íjkészítő, lovas íjász, a modernkori lovas íjászat megteremtője.

¹²⁴BÍRÓ 2013.

¹²⁵BÍRÓ 2013.

értelemszerűen új piaci igényt és szükségletet teremtett, amit a lehetőséget felismerő különféle íjkészítők igyekeztek is kihasználni, híres, akár nemzetközileg is ismert, megbízhatónak, autentikusnak vélt íjakat gyártó és forgalmazó cégeket, márkákat alapítva.¹²⁶ A viszonylag könnyű hozzáférhetőség miatt a honfoglalás kori magyar íj mára e sajátos társadalmi jelenség még sajátosabb, de tagadhatatlanul markáns szimbólumává vált.¹²⁷

Újítták, rekonstruálják-e?

A honfoglalás kori magyar íj tudományos rekonstrukciójával foglalkozik Bencsik Péter íjkészítő, illetve Bíró Ádám, a Magyar Tudományos Akadémia BTK Régészeti Intézetének tudományos munkatársa.¹²⁸

Az elpusztult íjak mintájára elkészült az agancsív

Bíró Ádám, a Magyar Tudományos Akadémia szakembere és Bencsik Péter íjkészítő megalkotta azt az íjat, amilyennel honfoglaló őseink térdre kényszerítették a világot.

Forrás: <https://www.blikk.hu/aktualis/elkeszitettek-a-honfoglalok-ijat/kgkcnz0> (u. m. 2025.01.06. 19:26).

Úgynevezett honfoglalás kori íjrekonstrukciókat számos esetben készítettek és készítenek mindmáig. A legalább részben tudományosan megalapozott rekonstrukciók közül a legelső helyen áll az íjkészítő Fábíán Gyula munkája, aki többször publikált tapasztalatairól és az általa alkalmazott gyártási technikákról. A Fábíán-rekonstrukció fő célja azonban továbbra is a működőképes íj elkészítése és az elveszett korábbi íjkészítési technikák ismételt elsajátítása. Más hasonló íjrekonstrukciókkal is lehet találkozni, de ezek sajnos kiadatlanok maradnak, így ismereteink bővítéséhez nem járulnak hozzá. Azonban legyen szó magyar vagy külföldi íjkészítési

¹²⁶UO.

¹²⁷BÍRÓ 2013.

¹²⁸PETKES, SUDÁR 2015.

kísérletekről vagy kereskedelmi termékekről, rengeteg természetes anyagból készült íj található, de ezek nem tekinthetők régészeti alapúak. Legnagyobb szerepüket azonban értelemszerűen a viszonylag olcsó, modern műanyagokat használó, mindenki számára elérhető tömegtermékek töltik be.

A modern igénybevételnek is jobban megfelelő íjak ismeretformáló ereje és fontossága ugyanis éppen elterjedtségük révén megkerülhetetlen.¹²⁹ Sajnálatos módon általában éppen ezek az íjak állnak legtávolabb a régészeti leletanyagból megismerhető egykori realitástól.¹³⁰

A tudományos íjrekonstrukció feltételei és módszerei

A tudományos íjrekonstrukció kiindulópontja a régészeti leletanyag kell legyen, pontosabban azok a merev íjapplikációk, amelyek a X–XI. századi Kárpát-medencei sírokban megtalálhatóak. E tárgyak anyagának, formájának, szerkezetének, sírbeli helyzetének aprólékos elemzésével nyert információknak kell képeznie azt a szilárd bázist, amire az íjkészítő mester felépítheti az íjrekonstrukciót. Számos ponton azonban hiába várunk választ vagy megoldást a régészeti leletanyagtól: ezen esetekben az egykorú épen fennmaradt íjak összehasonlító vizsgálata segíthet, ha pedig az is eredménytelenül zárul, a még ma is élő különböző eurázsiai íjkészítő tradíciók, illetve a XIV. századtól e témában megsokasodó írott források kiaknázása szolgálhat iránymutatással.¹³¹ Téves lenne azonban azt hinnünk, hogy mindezek alapján „a honfoglalás kori magyar íj” rekonstrukciója elkészíthető, s a magyar íj alakja és tulajdonságai egyértelműen megállapíthatóak. Csupán egy-egy adott sírban feltárt leletanyag rekonstrukciója lehetséges – „*a honfoglaló magyar íj*” általános meghatározása tudományos íjrekonstrukciók százai, azok részletes tárgyelemzése és laboratóriumi tesztelése révén lenne csak kivitelezhető. Egy tudományos íjrekonstrukciónak azonban a régészeti (tehát formai és szerkezeti) hitelességen túl további feltételeknek is meg kellene felelnie: a természetes, autentikus nyersanyag- és eszközhasználat, mint a hitelesség következő mérőfokai azonban nyilvánvalóan csak ideális körülmények között tarthatóak be. Minden szempontból tökéletes tudományos íjrekonstrukció építése ugyanakkor nem csupán az épen fennmaradt X–XI. századi Kárpát-medencei íjak, valamint a leletanyagban eddig ismeretlen vagy azonosítatlanul rejtező íjkészítő eszközök hiányában nem lehetséges, de már a régészeti leletanyag sajátos forrásértéke és értelmezhetősége is páratlan nehézségek elé állítja a kutatót.

¹²⁹BÍRÓ 2013.

¹³⁰UO.

¹³¹UO.

6.2. Szablya

A kísérleti régészet, valamint a történeti rekonstrukció fontos szerepet játszik a honfoglalás kori magyar szablyák megértésében és bemutatásában. Ezek a módszerek lehetővé teszik azt, hogy a régészeti leletek alapján rekonstruálni és reprezentálni tudják a korabeli fegyvereket, így mélyebb ismereteket szerezhetünk azok használatáról és jelentőségéről.

A kísérleti régészet során a kutatók és hagyományőrök a régészeti leletek, történeti források és néprajzi párhuzamok alapján rekonstruálják ezeket a korabeli szablyákat. A rekonstrukciókat gyakorlati teszteknek vetik alá, hogy megértsék a fegyverek működését és hatékonyságát.¹³² Ez a megközelítés különösen hasznos a honfoglalás kori magyar szablyák esetében, mivel ezek a fegyverek egyedi jellemzőkkel rendelkeznek, mint például az ívelt markolat, a fokél és a speciális keresztvas kialakítás.

A Kárpát-medencei honfoglalás kori magyar szablya fő jellemzői: a markolat kivitelezése elnagyolt, hiszen a gomb nem olyan szépen gömbölyített, mint a legtöbb leleten, valamint hiányoznak az ujjtámasz-veretek is. A markolat hajlatának bemutatása a cél, amire az eszköz alkalmas. Egy olyan fegyverről van szó, amit kifejezetten a sztyeppei nomád könnyűlovasság számára fejlesztettek ki. Ez a szablya típus, hajlított markolattal, a markolatvégen gombban végződő verettel és szíjfűző füllel, ujjat támasztó veretekkel a markolaton, vagy markolatgyűrűkkel, a penge irányába előreívelő, gombokban végződő keresztvassal, a markolattal ellentétesen ívelő pengével, ezen kívül fokéllal rendelkezik.

E jegyek aprólékos megfigyelésével a magyar szablyák könnyen megkülönböztethetők más nemzetek szablyáitól. A honfoglalás után a szablyák markolata fokozatosan egyenesedett ki, a penge íve megmaradt, míg ezzel szemben a fokél mérete lassan csökkent.

A kaukázusi alán és kárpát-medencei magyar néven megjelölt szablya markolata nagyon hasonló.¹³³ A szaltovói alánnál, a markolattüske még egyenes, azonban a rátét gomb és a két ujjtüske a markolaton egyértelműen annak a jele, hogy fejlesztették a markolatot, ezzel szemben a kárpát-medencei néven jelölnél íves a markolat.¹³⁴

6.3. Fokos

A honfoglalás kori magyar fokos – amely egyszerre szolgált fegyverként és jelképes tárgyként – a magyar őstörténet egyik különleges emléke. Napjainkban a történelmi hitelességre

¹³²Csáji László Koppány néprajzkutató és Sudár Balázs történész előadása: Mit hoztunk magunkkal a sztyeppékről és mi fán terem a kísérleti régészet? Forrás: https://foter.ro/nagyitas/mit-hoztunk-magunkkal-a-sztyeppekrol-es-mi-fan-terem-a-kiserleti-regeszet?utm_source=chatgpt.com (u. m. 2025.04.24. 18:45).

¹³³SZABÓ 2022.

¹³⁴UO.

törekvő rekonstrukciók és a hagyományörző mozgalmak révén új életre kel ez a harceszköz, miközben formájában és funkciójában is újragondolást nyer.

A fokos rekonstrukcióját elsősorban régészeti leletek, korabeli ábrázolások és történeti források alapján végzik. A szakemberek a megtalált bronz-, vas- vagy acélpengéket részletesen elemzik, majd kézműves technikákkal, gyakran kovácsolással vagy öntéssel készítik el a másolatokat. A nyél anyaga többnyire keményfa, amit korabeli módszerekkel munkálnak meg. A cél nemcsak a vizuális hűség, hanem az eredeti eszköz súlyának, egyensúlyának illetve használhatóságának rekonstruálása is.

Egyes rekonstrukciók nem csupán múzeumi darabként készülnek, hanem hagyományörző csoportok harci bemutatóin is szerepet kapnak. Ezek a fokosok gyakran már nemcsak a múlt rekvizitumai, hanem a nemzeti identitás újrafogalmazásának eszközei. Emellett modern újraértelmezések is születnek: kortárs kézművesek és fegyverművesek új dizájnelemekkel, népművészeti díszítésekkel, esetenként funkcionális változtatásokkal látják el a fokost, így az nemcsak hagyományos fegyver, hanem dísz tárgy vagy szimbolikus ajándéktárgy is lehet.

6.4. Lándzsa

Napjainkban a lándzsa rekonstrukcióját elsősorban régészeti leletek és történeti források alapján végzik, különösen a sírokból előkerült vashegyek és fa- vagy bronz szerelékek segítségével. A történelmi hűségre törekvő mesterek a megtalált lándzsahegyeket kovácsoltvasból vagy acélból készítik el, míg a nyélhez többnyire hamvas vagy kőrisfát használnak, amelyek megfelelően rugalmasak és tartósak. A lándzsák újraalkotásakor figyelembe veszik a korabeli méreteket, súlyelosztást és a fegyver használhatóságát is, különösen a lovas harcban.

A rekonstrukciók gyakran a hagyományörző rendezvények, csatajelenetek és ismeretterjesztő programok részei, ahol nemcsak a fegyver kinézete, hanem annak mozgásban való bemutatása is fontos. Emellett a lándzsa – mint a nemzeti hagyomány szimbóluma – megjelenik dísz tárgyként, múzeumi másolatként és oktatási célú demonstrációs eszközként is. A hagyományörzők gyakran együttműködnek régészekkel és történészekkel, hogy a fegyverek rekonstruálása minél hitelesebb legyen. Például a fokosok formáját, súlyát, anyagát és elkészítési módját igyekeznek pontosan a leletek alapján reprodukálni.

Több régészeti műhely és múzeum (például a Magyar Nemzeti Múzeum, a Déri Múzeum Debrecenben, valamint a Magyar Természettudományi Múzeum) is foglalkozott a honfoglalás kori fegyverek, köztük a fokosok és lándzsák anyagvizsgálatával és technikai rekonstrukciójával. A cél ezeknél a projektnél az eredeti gyártási technikák (pl. damaszkolás, kovácsolás) kísérleti úton való újraalkotása, amelynek során például hagyományos kézi kovácsolási eljárásokat alkalmaznak.

A Magyar Kísérleti Régészeti Alapítvány és más kisebb kutatócsoportok rendszeresen végeznek ilyen irányú tevékenységeket, melyek során rekonstruálják a fokosokat és lándzsákat (a penge formáját, nyelezését stb.), majd gyakran tesztelik is azokat (pl. vágópróbák, harci szimulációk), hogy megértsék a fegyverek tényleges harci használatát.

A Kárpát-medencei hagyományőrző egyesületek – mint például a Kárpátia Íjász és Hagyományőrző Egyesület vagy a Honfoglalás-kori Hagyományőrzők Országos Szövetsége – rendszeresen használják a rekonstruált fegyvereket rendezvényeiken, bemutatóikon. Ezek az egyesületek a fegyverek használatát is oktatják, gyakran harci bemutatókkal színesítve a programjaikat, amivel nemcsak látványosságot kínálnak, hanem a tudományos ismeretterjesztéssel is szolgálnak.

Kárpátalján pedig fontos megemlíteni még az 1996-ban alakult Salánki íjászkört, amely a honfoglalás 1100-ik évfordulójának megünneplésére való felkészülés során alakult, s a kezdetekkor még kizárólag a honfoglalás és a kalandozások korába igyekezett betekintést nyújtani.¹³⁵ Feladata a történelmi, katonai hagyományőrzés, valamint a kísérleti régészet módszereivel elkészíteni különböző korok viseletének, fegyverzetének, eszközeinek mását, rekonstruálni az akkori életmódot.¹³⁶ Bemutatjuk a honfoglalást és a kalandozások korát (íjászat, jurta készítés, lovaglás, hagyományos kézműves mesterségek), a középkor, a kuruc kor illetve az 1848-49-es forradalom és szabadságharc korát.

¹³⁵Salánk hagyományai/The traditions of Salank/Традиції Шаланки. Forrás: <https://cbc-artspace.com/locations/salank-hagyomanyai-tradiczi%D1%97-shalanki/>. (u. m. 2025.05.15. 12:50).

¹³⁶Uo.

A salánki íjászkör bemutatója. Forrás: <https://karpatalja.ma/kultura/kulturalis-hirek/tobb-mint-300-evvel-a-rakoczi-szabadsagharc-utan/> (u. m. 2025.05.15. 13:05).

Íjászkör Salánkon. Forrás: <https://karpataljalap.net/2013/07/19/ijaszkor-salankon>, (u. m. 2025.05.15. 13:05).

ÖSSZEFOGLALÓ

A dolgozat során végzett vizsgálatok és elemzések alapján megállapítható, hogy a honfoglalás kori magyar harcosok fegyverzete nem csupán a katonai célokat szolgálta, hanem kulturális és társadalmi jelentéssel is bírt. A négy legfontosabb támadófegyver – a reflexíj, a szablya, a fokos és a lándzsa – egyaránt tükrözte a korszak harcászati stratégiáit, technikai fejlettségét és az adott közösségen belüli társadalmi viszonyokat. Az íj, különösen a visszacsapó reflexíj, a magyar lovas nomád harcmódor központi eleme volt: kis mérete, erős hatóereje és rugalmassága révén kiválóan alkalmazható volt a vágató lóról is, amely döntő előnyt jelentett a gyorsaságra és mozgékonyaságra építő hadviselésben. Ez a távolharcú fölény gyakran megelőzte az ellenség közelharcba vonását, így jelentős pszichológiai hatása is volt a csatatéren. A magyar harcosokat gyakran „láthatatlan ellenséggént” jellemezték a krónikások, mivel a villámgyors íjásztámadások után eltűntek a sík terepen, még mielőtt az ellenség rendezetten reagálni tudott volna.

A szablya, mint közelharcú fegyver, különleges ívelt formájával és szerkezeti megoldásaival nem csupán harci eszközként, hanem a vezető réteg rangjelzőjeként is megjelent, amint azt a díszes ötvösmunkák és a gazdag régészeti leletek – például a bécsi vagy a geszterédi szablya – is alátámasztják. Ugyanakkor a kutatás alapján az is világossá vált, hogy nemcsak a gazdagok viseltek szablyát: a fegyver elérhető volt a társadalom alsóbb rétegei számára is, bár díszítettségük és minőségük eltért. A harcos társadalmi helyzetét tehát nem önmagában a fegyver típusa, hanem annak kivitelezése és a hozzá tartozó övek, veretek, illetve a temetkezési környezet minősége tükrözte. A szablya használata a helyzettől is függött: a harcosok tudatosan választották ki, mely fegyvert vetik be egy adott harci helyzetben – ez pedig jól példázza a honfoglalók taktikai érettségét.

A fokos kettős funkciójával – harci és gyakorlati eszközként – elengedhetetlen része volt a korabeli magyar fegyverzetnek. Az alacsonyabb rangú harcosok fegyvereként gyakran jelenik meg, mégis a díszített példányok jelenléte azt jelzi, hogy rangosabb személyek is viselték, különösen temetkezési környezetben. Továbbá a fokos – amelyet az ellenség páncélzatának megtörésére is alkalmaztak – jól mutatja, hogy a magyar harcosok eszköztára képes volt reagálni a különféle ellenfelek védelmi technológiáira. Egyes esetekben a fokos használata nemcsak funkcionális, hanem rituális jelentőséggel is bírt: a sírokban elhelyezett példányok sokszor olyan kidolgozottságot mutatnak, amely meghaladja a gyakorlati használat igényeit.

A lándzsa pedig mind szúrófegyverként, mind szimbolikus jelentéshordozóként – például vezéri sírokban – fontos szerepet töltött be, és több típusa is ismert a korszakból, a díszített daraboktól a gyakorlati célú példányokig. Bár sokáig úgy vélték, hogy a magyar harcosok lándzsát

csak hajítófegyverként alkalmaztak, a modern rekonstrukciós próbák és a sírleletek újraértelmezése megmutatta, hogy két kézzel vívott közelharcra is alkalmazták ezt a fegyvert. Ez különösen igaz lehetett azokban az esetekben, amikor nehézfegyverzetű vagy páncélos ellenfelekkel szemben léptek fel.

A kutatás rávilágított arra is, hogy a magyar harcosok katonai sikereit nem kizárólag a fegyverek technikai fejlettségének, hanem a harcmodor sokoldalúságának, a taktikák és stratégiák fejlettségének, valamint a harceszközök és a hadviselés elemeinek összehangolt alkalmazásának köszönhették. A fegyverek használatáról és elterjedéséről szóló források, valamint a sírleletek alapján rekonstruált fegyvertípusok és azok anyaghasználata, formája, illetve díszítettsége egyaránt tanúskodnak arról, hogy a honfoglaló magyarság fejlett és komplex hadikultúrával rendelkezett.

A kísérleti régészet, az újkori rekonstrukciós próbálkozások és a természettudományos vizsgálatok – például a röntgen-, metallográfiai, archeometallurgiai és archeometriai elemzések – összekapcsolása új lehetőségeket nyit meg a korszak harci kultúrájának mélyebb megértéséhez. A korabeli fegyverek újragyártása és kipróbálása segít abban, hogy pontosabb képet kapjunk azok súlyáról, hatékonyságáról, kezelhetőségéről és anyaghasználatáról. Ezek a modern eljárások segítik a fegyverek valódi funkcióinak megértését, a hamisítványok kiszűrését és a fegyverek társadalmi státuszhoz való kapcsolódásának feltárását is. Emellett a tudományos és ismeretterjesztő együttműködések – például múzeumok, hagyományőrző csoportok és kutatóintézetek között – hozzájárulnak ahhoz, hogy a honfoglalás kori magyar hadikultúra ne csak a szakértők, hanem a szélesebb közönség számára is érthetőbbé és élményszerűbbé váljon.

A magyar harcosok katonai sikere tehát nem egyetlen fegyverre vagy harci technikára épült, hanem a különféle eszközök tudatos, helyzethez igazított alkalmazására. A fegyverek nem csupán eszközként, hanem a honfoglaló magyarság identitásának, kulturális örökségének és társadalmi hierarchiájának fontos hordozóiként is értelmezhetők. Ez a megközelítés új szempontokat kínál nemcsak a hadtörténeti, hanem az antropológiai, társadalomkutatási és kulturális vizsgálatok számára is, és hozzájárul a korszak komplex és sokszínű világának árnyaltabb megértéséhez.

РЕЗЮМЕ

На основі проведеного дослідження та аналізу можна зробити висновок, що озброєння угорських воїнів доби завоювання слугувало не лише військовим цілям, але й мало культурне та соціальне значення. Чотири найважливіші наступальні види зброї - рефлекторний лук, шабля, фокос і спис - відображали бойові стратегії, технічну досконалість і соціальні відносини в суспільстві того періоду. Лук, особливо відкатний рефлекторний лук, був центральним елементом бойового стилю кочової угорської кавалерії: його невеликий розмір, потужна дія і гнучкість робили його ідеальним для використання з коня, що скаче, що було вирішальною перевагою у війні, заснованій на швидкості і спритності. Ця перевага в бою на далекій дистанції часто заважала ворогу вступати в ближній бій, а отже, мала значний психологічний вплив на полі бою. Літописці часто описували угорських воїнів як «невидимого ворога», оскільки вони зникали на рівнинній місцевості після блискавичної стрілецької атаки, перш ніж ворог міг впорядковано відреагувати.

Шабля, як зброя ближнього бою, з її особливою вигнутою формою та конструкцією, була не лише бойовим інструментом, але й маркером рангу для панівного класу, про що свідчить вишукана металева обробка та багаті археологічні знахідки, такі як Віденська шабля або шабля з Гштаеда. Водночас, дослідження також дають зрозуміти, що шаблі носили не лише багатії: зброя була доступна і нижчим верствам суспільства, хоча її оздоблення та якість відрізнялися. Отже, соціальний статус воїна відображався не в типі зброї як такому, а в її дизайні та якості ременів, піхов і поховального середовища. Використання шаблі також залежало від ситуації: воїни свідомо обирали, яку зброю використовувати в тій чи іншій бойовій ситуації - гарний приклад тактичної зрілості скватерів.

Завдяки своїй подвійній функції - як бойового та практичного інструменту - фокос був невід'ємною частиною тогочасного угорського озброєння. Він часто з'являється як зброя воїнів нижчого рангу, проте наявність прикрашених екземплярів вказує на те, що його носили і більш престижні особи, особливо під час похорону. Крім того, фокос, який також використовувався для розбивання ворожих обладунків, показує, що інструментарій угорських воїнів був здатний реагувати на оборонні технології різних супротивників. У деяких випадках використання фокоса було не лише функціональним, але й ритуальним: зразки в похованнях часто демонструють рівень розробки, який виходить за рамки практичного використання.

Спис відігравав важливу роль і як метальна зброя, і як символічний носій значення, наприклад, у похованнях вождів, і з цього періоду відомо кілька типів, від прикрашених екземплярів до практичних прикладів. Хоча довгий час вважалося, що угорські воїни

використовували спис лише як металъну зброю, сучасні реконструкції та переосмислення поховального інвентарю показали, що його також використовували для ближнього бою двома руками. Це могло бути особливо актуально у випадках, коли вона використовувалася проти важкоозброєних або броньованих супротивників.

Дослідження також показали, що військові успіхи угорських воїнів були зумовлені не лише технічною досконалістю їхньої зброї, але й універсальністю їхнього стилю ведення бою, витонченістю тактики і стратегії, а також злагодженим застосуванням засобів ведення бою та елементів бойових дій. Джерела про використання та поширення зброї, а також типи зброї, реконструйовані з надгробків, використання матеріалів, форми та оздоблення - все це свідчить про те, що угорська окупація мала розвинену та складну військову культуру.

Поєднання експериментальної археології, сучасних спроб реконструкції та наукових досліджень, таких як рентгенівський, металографічний та археометричний аналізи, відкриває нові можливості для глибшого розуміння військової культури того періоду. Відтворення та тестування зброї того періоду допоможе нам отримати більш точне уявлення про її вагу, ефективність, поводження з нею та використання матеріалів. Ці сучасні методи також допомагають нам зрозуміти справжні функції зброї, виявити підробки та дослідити їхній зв'язок із соціальним статусом. Крім того, наукова та освітня співпраця, наприклад, між музеями, групами зі збереження спадщини та дослідницькими інститутами, допоможе зробити угорську військову культуру періоду завоювання більш зрозумілою та цікавою не лише для експертів, але й для широкої громадськості.

Таким чином, військовий успіх угорських воїнів ґрунтувався не на одній зброї чи бойовій техніці, а на свідомому, ситуативному використанні різних інструментів. Зброю можна розуміти не лише як інструмент, а й як важливий носій ідентичності, культурної спадщини та соціальної ієрархії угорських окупаційних сил. Такий підхід відкриває нові перспективи не лише для військової історії, але й для антропологічних, соціальних і культурних досліджень, а також сприяє більш тонкому розумінню складного і різноманітного світу того періоду.

FORRÁSOK, SZAKIRODALOM

I. PUBLIKÁLT FORRÁSOK

1. Cs. Sebestyén Károly: A magyarok íja és nyila. In: Dolgozatok a Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem Archaeologiai Intézetéből, 1932.
2. ISTVÁNOVICS Eszter: A Rétköz honfoglalás és Árpád-kori emlékanyaga. Nyíregyháza, 2003.
3. KISZELY István: A magyar nép őstörténete I. Magyar Ház Kiadó, Budapest, 2001.
4. KISZELY István: A magyar nép őstörténete II. Magyar Ház Kiadó, Budapest, 2001.
5. KISZELY István: Az ősmagyarok fegyverzete. Magyar Ház Kiadó, Budapest, 2008.
6. KOVÁCS László: A budapesti lándzsa. A magyar királylándzsa történetének vázlata. Folia Archeologica 21. 1970.
7. KOVÁCS László: A honfoglaló magyarok lándzsái és lándzsás temetkezésük. Alba Regia 11. 1971.
8. KOVÁTS Tibor: A karosi honfoglalás kori temetők fémanyagának restaurálása. Miskolc, 1996.
9. KRISTÓ Gyula: Az Árpád-kor háborúi. Zrínyi Katonai Kiadó, 1986.
10. LEHOCZKY Tivadar: Adalékok Beregszász történetéhez. Szerk.: Kobály József. Ungvár, KMKSZ, 1999.
11. MARJANUCZ László, dr. habil.: A magyarok ősi mesterségei. 2010.
12. NAGY Kálmán: A honfoglalás hadtörténete. Acta historica hungarica turiciensia XXXIV/5, 2019.
13. PETKES Zsolt – SUDÁR Balázs: Magyar őstörténet 3. Magyarok fegyverben. Helikon Kiadó, 2015.

II. TUDOMÁNYOS TANULMÁNYOK ÉS SZAKCIKKEK

14. BENCSIK Péter: A IX–XI. századi magyar íj. 2011.
15. BENCSIK Péter: A magyar íj – rövidített változat. 2012.
16. BÍRÓ Ádám: Régészeti leletanyagból hagyományélesztés? 2013.
17. BOLDOG Zoltán: A magyarok hadszervezete és hadtaktikája.
18. DR. Horváth Zoltán: Seregszemle, X. évfolyam, 1. szám, 2012.
19. HARAMZA Márk: A IX–X. századi Kárpát-medencei szabályák archeometallurgiai és hadtörténeti vonatkozásai. 2019.

20. KÉSZ Barnabás: Adalékok vidékünk történetéhez a magyar honfoglalástól az államalapításig (895–1000). In: Kárpátalja hetilap, XIX. évfolyam 2019), 43. (979.) szám, 2019. október 31, 13.
21. KÉSZ Barnabás: A honfoglaló magyarok életmódjának rekonstruálása a tiszacsomai régészeti leletek alapján. Проблемні питання давньої історії Карпатського ареалу. До 90-річчя з дня народження професора Балагури Е. А. Ungvár, 2022.
22. KÉSZ Barnabás: Magyarok vagy türkök? In: Napút Online, 2022.
23. KOVÁCS László: A magyar honfoglalás kori fegyvertörténeti kutatások állásáról. In: Visy Zsolt (szerk.): A Kárpát-medence 1000–1100. Pécs, 1989.
24. SZÖLLÖSY Gábor: Mennyivel voltak jobb íjaik a honfoglaló magyaroknak... Keletkutatás, 1995.
25. TAKÁCS Richárd: A nyugat-európai fegyverzet egyes elemei a X–XI. századi Kárpát-medencében.
26. TAR Sándor: Kétélű egyenes kardok a Kárpát-medencében a X–XI. században.

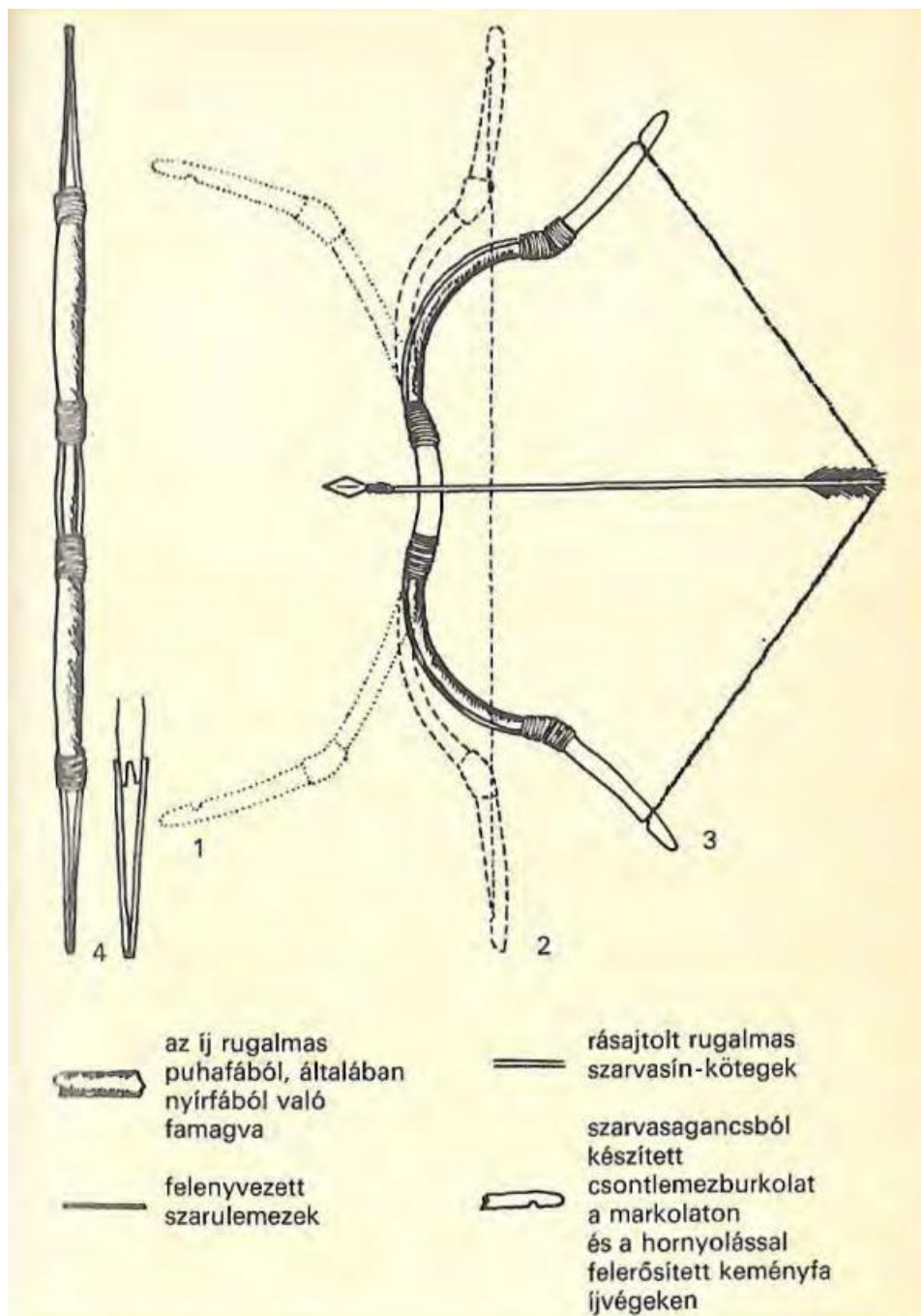
III. DIGITÁLIS ADATBÁZISOKBÓL ÉS A VILÁGHÁLÓRÓL FELHASZNÁLT ANYAGOK

27. A geszterédi aranyszablya történeti jelentősége. Forrás: https://www.geszterediaranyszablya.hu/ertektar/05_geszteredi_aranyszablya_torteneti_jelentosege (u. m. 2025.01.23. 19:46).
28. A IX–X. századi fegyvereinkről. Forrás: <https://bulcsu-vezer.webnode.hu/a-ix-x-szazadi-fegyverekrol/> (u. m. 2025.04.24. 21:07).
29. BÉCSI Attila szablya – Hankó Ildikó. Kultúra. 2010.01.13. Forrás: <https://mek.oszk.hu/04000/04092/html/> (u. m. 2025. 05. 15. 12:35).
30. BOGNÁR Nándor: Szablyatörténelem. 2020.12.03. Forrás: <https://arpad.abtk.hu/images/kiadvanyok/kovacsIhonfoglalo.comp.pdf> (u. m. 2025.05.14. 01:45).
31. CSÁJI László Koppány – SUDÁR Balázs: Mit hoztunk magunkkal a sztyeppékről és mi fán terem a kísérleti régészet? Forrás: <https://foter.ro/nagyitas/mit-hoztunk-magunkkal-a-sztyeppekrol-es-mi-fan-terem-a-kiserleti-regeszet> (u. m. 2025.05.14. 01:48).
32. FERENCZI Katalin. Kárpátalja: Honfoglaló őseink nyomában. 2003. Forrás: <https://karpataljalap.net/2003/09/26/honfoglalo-oseink-nyomaban> (u. m. 2025.05.10. 23:50).

33. Hírlevéltár: Szablya. Újszeged, 2010.03.12. Forrás: <https://www.ujszeged.hu/vedegylet.php?page=arhivum&id=163> (u. m. 2025.01.24. 14:03).
34. Honfoglalás kori fokosok, balták és bárdok. Forrás: <https://arpad.abtk.hu/images/kiadvanyok/kovacsIhonfoglalo.comp.pdf> (u. m. 2025.04.24.).
35. KASSAI Lajos: A magyarok gyorstüzelő nyilai. Hungarian Composite Bow Demo. HunArchery. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=9DQrLOO6kIE> (u. m. 2025.05.14. 02:40).
36. MADARAS László: A tizzasülyi szablya. Forrás: <https://www.magyarorszag-szep.hu/Tizzasuly/index.html> (u. m. 2025.05.14. 1:57).
37. Magyar Íj Alapítvány: A magyar íj fő részei. Forrás: <https://magyarij.hu/hu/a-magyar-%C3%ADj/r%C3%A9szei/20-a-magyar-ij-fo-reszei> (u. m. 2025.05.14. 01:40).
38. Magyar Nemzeti Múzeum: Kié lehetett a híres geszterédi aranyszablya? Forrás: <https://www.facebook.com/nemzetimuzeum/posts/pfbid0wB2eEzQsYu1H7QYoBLrpH9CRfE6Tp1hqWQrwx8tau3rQ8Y2Rde89s1AYr16mXMI> (u. m. 2025.05.11. 09:28).
39. Magyar Őstörténeti Témacsoport: A világ nagyjai mondták a magyarokról. Forrás: <https://mindenszo.hu/amit-a-vilag-nagyjai-mondtak-a-magyarokrol1/> (u. m. 2025.01.06. 11:20).
40. M. MAGYAR László: Hazatért Geszterédre az aranyszablya. 2023. Forrás: <https://www.szon.hu/helyi-kultura/2023/10/hazatert-geszteredre-az-aranyszablya> (u. m. 2025.04.11. 08:01).
41. PETKES Zsolt: Honfoglalás kori fokosok, balták és bárdok. Forrás: <https://arpad.abtk.hu/hu/cikkek/magyar-ostorteneti-temacsoport/honfoglalas-kori-fokosok-baltak-es-bardok> (u. m. 2025.04.24. 22:31).
42. RUBICON: 27. évf. 7. sz. 2016. Forrás: https://epa.oszk.hu/03100/03122/00012/pdf/EPA03122_rubicon_2016-7_096-097.pdf (u. m. 2025. 05. 15. 12:37).
43. Salánk hagyományai/The traditions of Salank/Традиції Шаланки. Forrás: <https://cbc-artspace.com/locations/salank-hagyomanyai-tradiczi%D1%97-shalanki/> (u. m. 2025.05.15. 12:50).
44. STROHMAYER Ádám: A Geszterédi aranyszablya titkai. Forrás: <https://www.magyarhirlap.hu/kultura/20230518-a-nemzeti-muzeumban-lathato-a-geszteredi-aranyszablya-rekonstrukcioja> (u. m. 2025.03.10. 23:48).

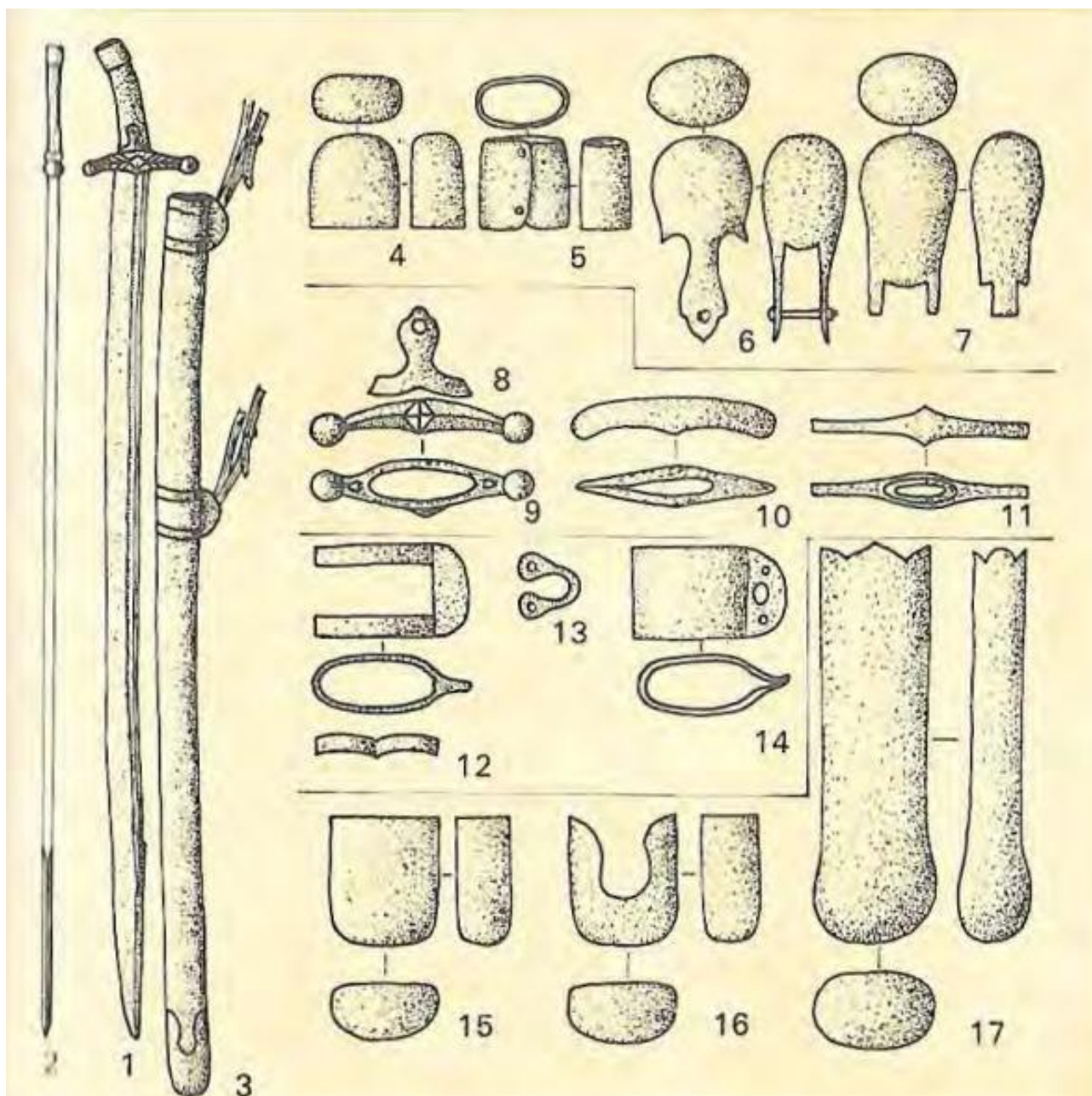
45. SZABÓ Lajos: Ergonomikus markolat a hidegfegyverektől a tűzfegyvereken át a szerszámokig egy nagyon régi fejlesztés eredményeként. Budapest, 2022. Forrás: https://epa.oszk.hu/04100/04186/00014/pdf/EPA04186_biztud_szemle_2022_01_001-020.pdf. (u. m. 2025.05.14. 11:25).
46. Szolnoki Televízió: Kedvenc műtárgyaink 2014.04.06. A tiszasülyi szablya. Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=8GnRHHZ10B4> (u. m. 2025.05.10. 23:54).

MELLÉKLET

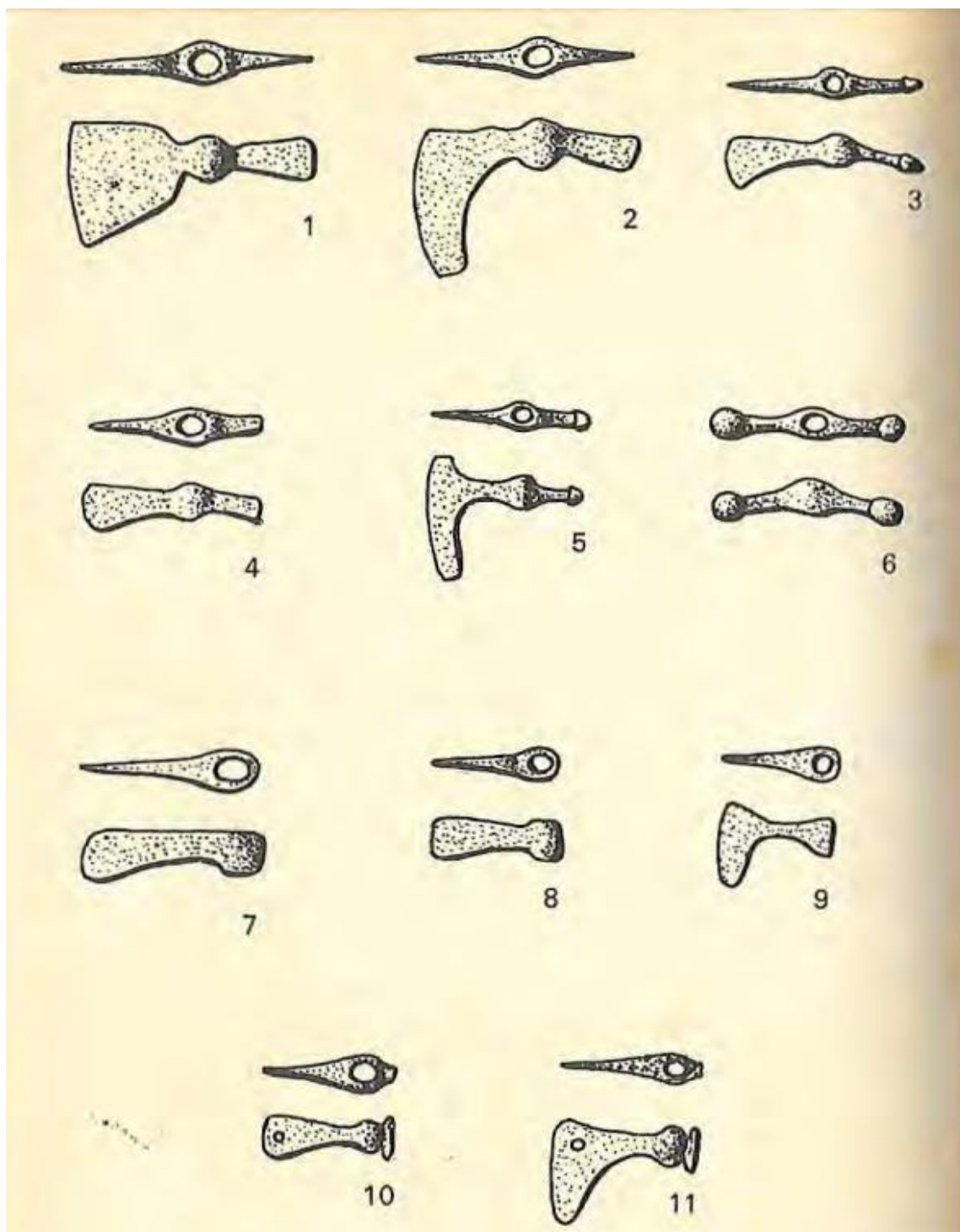
1. Honfoglalás kori íj rekonstrukciója: leeresztett állapotban, ideg nélkül (1), felajzva (2), megfeszítve (3), szemből nézetben (4).

Forrás: Kristó Gyula: Az Árpád-kor háborúi. 1986.

2. Honfoglalás kori szablya rekonstrukciója: előlnézetben (1), a fok felől (2), a hüvely (3). A szablya szerelékének változatai: markolatgombok (4-7), a markolat tövét borító gyűrű (8), keresztvasak (9-11), pántos és lemezes függesztő fülek (12-14), koptatók (15-17).

Forrás: Kristó Gyula: Az Árpád-kor háborúi. 1986.

3. Honfoglalás kori baltatípusok: baltás szekerce (1), baltás bárd (2), fokos balta (3-4), fokos bárd (5), kettős fokos (6), balta (7- 8), bárd (9), nyél támaszos balta (10) és bárd (11).

Forrás: Kristó Gyula: Az Árpád-kor háborúi. 1986.

10/ ÉP SZABLYAPENGE
BEREGSZÁSZRÓL

11/ EGY SZOBI SÍR SZABLYÁJA

12/ A SZOBI SZABLYA
CSONTLEMEZ MARKOLATBORÍTÁSA

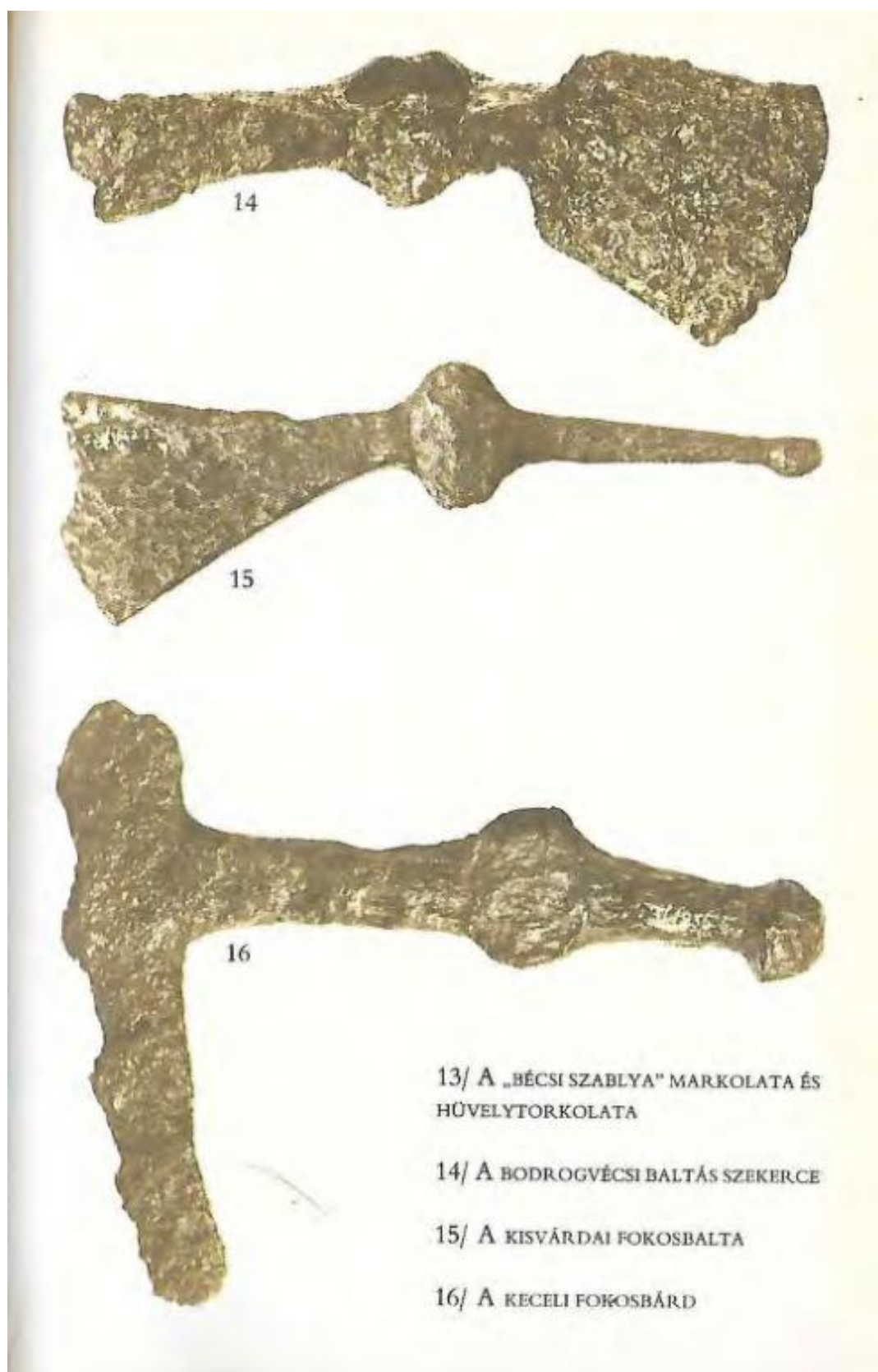
4. Szablya leletek.

Forrás: Kristó Gyula: *Az Árpád-kor háborúi*. 1986.

5. További szablya és fókos leletek.

Forrás: Kristó Gyula: *Az Árpád-kor háborúi*. 1986.

13/ A „BÉCSI SZABLYA” MARKOLATA ÉS
HÜVELYTORKOLATA

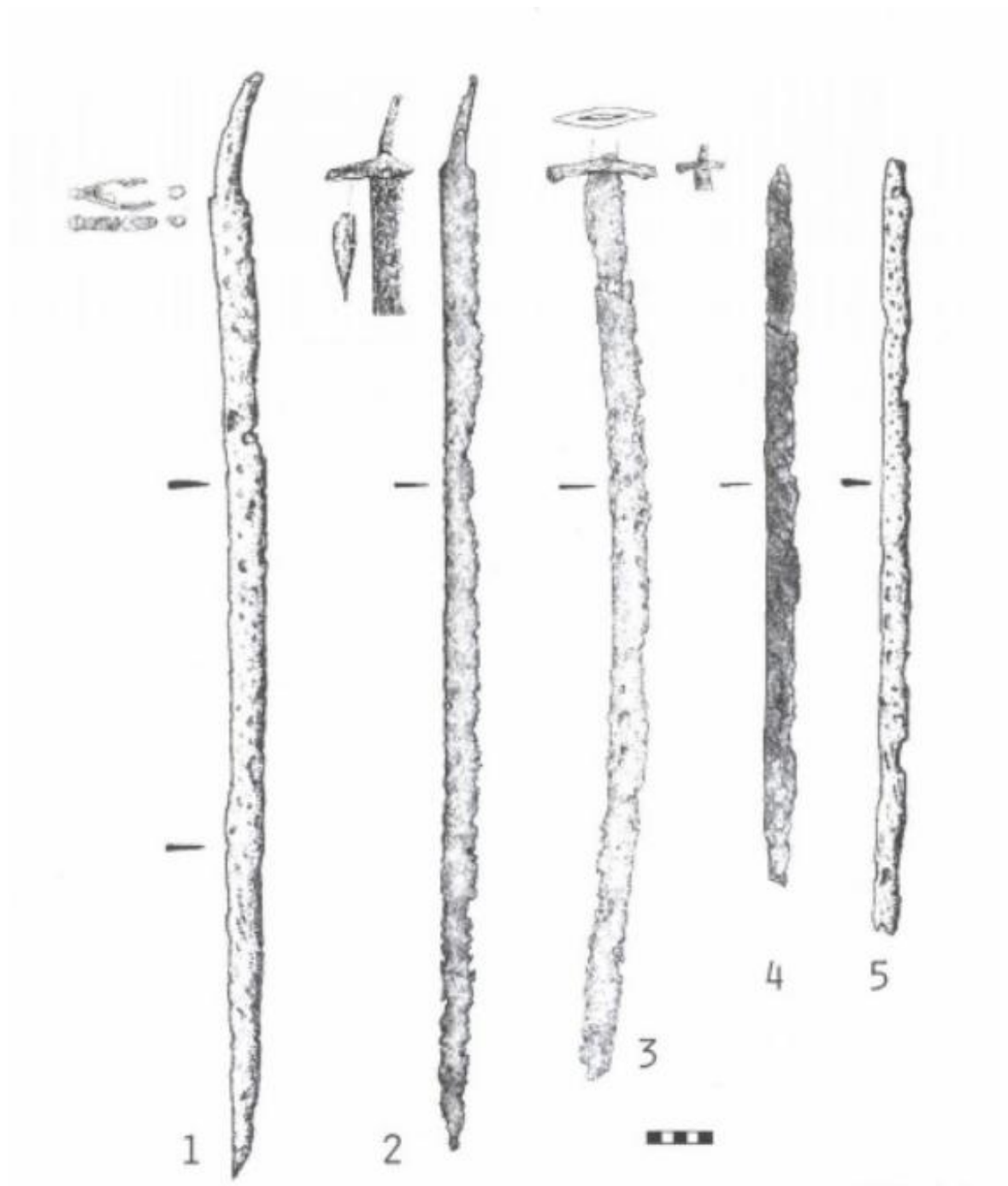
14/ A BODROGVÉCSI BALTÁS SZEKERCE

15/ A KISVÁRDAI FOKOSBALTA

16/ A KECÉLI FOKOSBÁRD

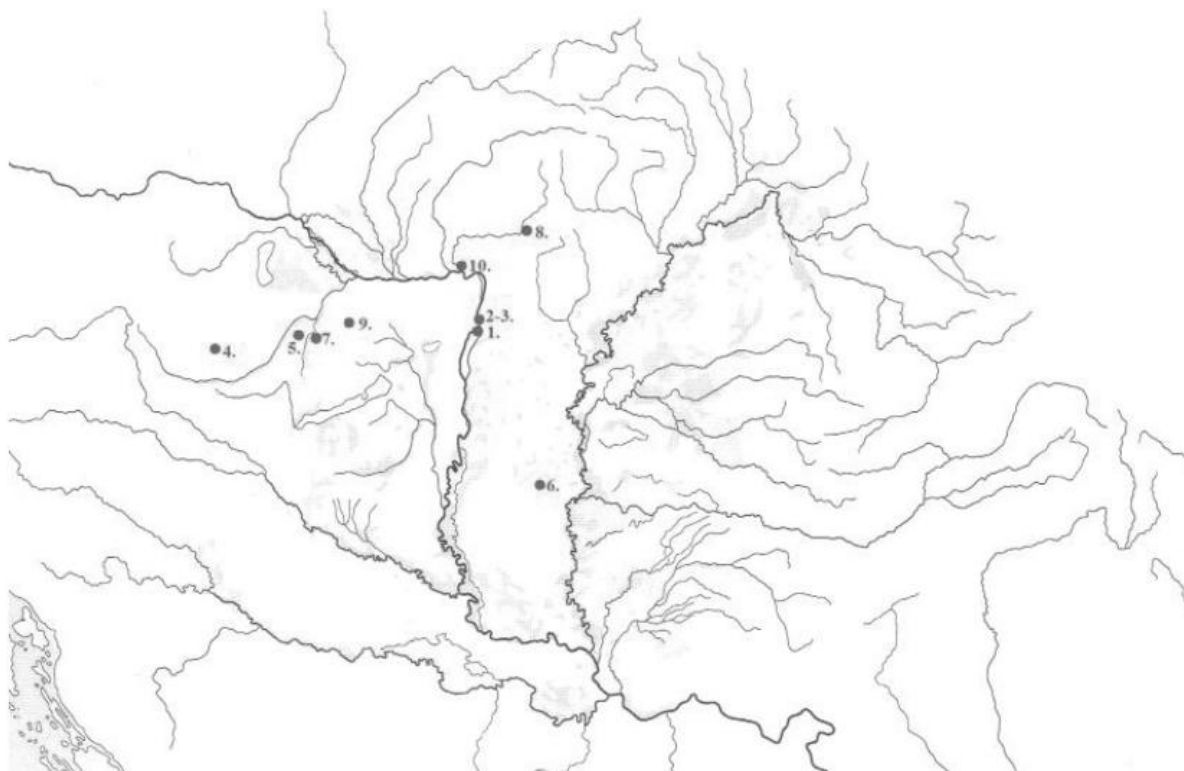
6. További szablya és fokos leletek.

Forrás: Kristó Gyula: Az Árpád-kor háborúi. 1986.

7. Szablyák a Rétközben. 1: Szabolcsveresmart-Szelérd-domb 4. sír, 2-3: Demecser-Borzsovapuszta, 4: Rétközberencs-Parom-domb 1. sír, 5: Tiszabездéd-Harangláb 10. sír.

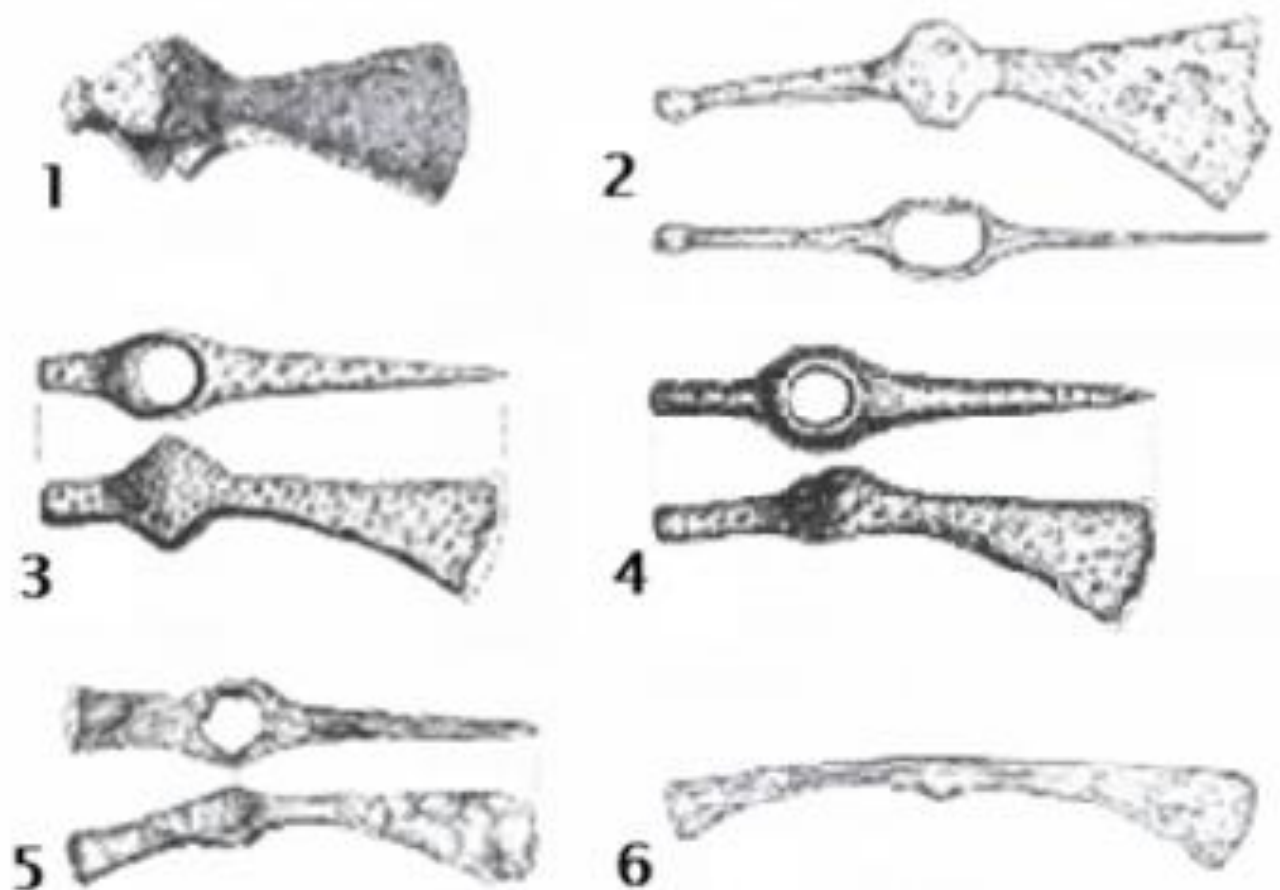
Forrás: Istvánovits Eszter: A Rétköz honfoglalás és Árpád- kori emlékanyaga / Régészeti gyűjtemények Nyíregyházán 2. Nyíregyháza, 2003.

8. Lándzsák a Kárpát-medencében

Forrás: Kovács László: A Kárpát-medence kétélű kardjai a 10. század 2. feléből (Adattár).

Communicationes Archaeologicae Hungariae (1994–1995).

9. Fokosok a Rétközben.

1. Paszab-belterület,
2. Kisvárda—Csabamező,
3. Nagyhalász-Homok-tanya,
4. Ibrány-Esbó-halom 147. sír,
5. Nagyhalász-Homok-tanya,
6. Gégény-ismeretlen lelőhely.

Forrás: Istvánovics Eszter: A Rétköz honfoglalás és Árpád-kori emlékanyaga. Régészeti gyűjtemények Nyíregyházán 2. Nyíregyháza, 2003.